

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شب کنکور دکتری

حقوق بین الملل عمومی

(سطح پیشرفته)

شامل

- درسنامه تخصصی (سطح پیشرفته و در سطح دکتری)
- خلاصه کتب اساتید رفرنس (اساتید مطرح حقوق بین الملل)
- نکات مهم و طلایی
- قضایای بین المللی و مسائل روز حقوق بین الملل
- سوالات ادوار گذشته دکتری
- خلاصه مقالات رفرنس

به کوشش:

دپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین الملل

زیر نظر:

ابوالقاسم شم آبادی

فیروزه امینیان

انتشارات عدلیه

گوشزد: فایل ذیل سال و قیمت ندارد و طبیعتا به دلیل تغییرات مختلف است. قیمت و آخرین ورژن چاپ در قسمت فروش سایت همیشه ذکر می شود.

سرشناسه: دپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین الملل

عنوان: شب کنکور دکتری حقوق بین الملل

مشخصه نشر: تهران، انتشارت عدلیه، سال...

نوبت چاپ:..

مشخصات ظاهری: ۷۳۶ ص جدول / تصویر

موضوع: حقوق بین الملل عمومی - حقوق سازمان های بین المللی

موضوع: اعضای جامعه بین المللی - دولت - سازمان های بین المللی - افراد - سازمان های غیردولتی

شناسه افزوده: شورای امنیت - مجمع عمومی - شورای اقتصادی و اجتماعی - دیوان بین المللی دادگستری - شورای قیمومت

شناسه افزوده: معاهده - کنوانسیون - منشور - پیش نویس - عهدنامه

شناسه افزوده: قانون اساسی - منشور سازمان ملل - اساسنامه دیوان - کنوانسیون حقوق معاهدات - کنوانسیون حقوق دریاها

شناسه افزوده: سازمان تجارت جهانی - اتحادیه اروپا - شورای اروپا - شورای حقوق بشر - پارلمان اروپا

شناسه افزوده: دکتر میرعباسی - دکتر بیگدلی - دکتر بیگ زاده - دکتر فلسفی - دکتر زمانی - دکتر مقتدر - دکتر موسی زاده

شناسه افزوده: آزمون دکتری / دکتری نیمه متمرکز سال.....

سرشناسه: دپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین الملل

عنوان: شب کنکور دکتری حقوق بین الملل

ناظر: ابوالقاسم شم آبادی / فیروزه امینیان

مشخصه نشر: تهران، انتشارت عدلیه،

تیراژ: ۵۰۰ نسخه

قیمت:.....تومان

تلفن:

۰۲۱-۶۶۹۲۱۰۰۲

۰۲۱-۶۶۵۸۱۷۴۸

Email:nashreadliye@gmail.com

http://www.adlpub.com

کانال تلگرام عدلیه را در گوشی خود دنبال کنید:

کانال دکتری حقوق

@ PHDdoktori

فقط اخلاق است که باعث احترام به حقوق معنوی می شود.

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

گوشزد: ما در فهرست مختصر کتاب به دلیل عدم نیاز به ذکر زیر مباحث (مانند گفتار و مبحث و...) در فهرست و اضافه شدن بی مورد صفحات کتاب، از ذکر آن در فهرست مختصر مطالب خودداری کرده ایم. بدین ترتیب برای مثال مبحث معاهدات بخش ها و زیر مباحث زیادی دارد که از تعریف معاهده شروع شده و به امضا، اجرا، تفسیر و بطلان معاهدات ختم می شود.

فهرست مختصر مطالب

سخنی با خوانندگان کتاب

بخش اول: حقوق بین الملل عمومی:	۹
فصل اول: درسنامه کاربردی:	۱۰
کلیات و مبانی حقوق بین الملل عمومی:	۱۰
تابعان حقوق بین الملل چه کسانی هستند؟:	۲۲
طبقه بندی قواعد حقوق بین الملل:	۲۲
مبانی حقوق بین الملل:	۲۹
منابع حقوق بین الملل:	۳۱
نکاتی در مورد عرف (مطلب تکمیلی):	۳۳
نکاتی در مورد اصول کلی حقوقی (مطلب تکمیلی):	۳۶
نکاتی در مورد اصول انصاف (مطلب تکمیلی):	۳۶
اعمال یکجانبه دولت ها (مطلب تکمیلی):	۳۸
ارزش حقوق بین الملل عمومی در حقوق داخلی ایران:	۴۰
اصول مبنایی در حقوق بین الملل:	۴۳
شناسایی دولت-کشور:	۶۴
جانشینی:	۶۶
مسئولیت بین المللی (دولت و سازمان های بین المللی):	۷۱
حقوق معاهدات:	۱۲۹
صلاحیت در حقوق بین الملل:	۱۷۰
حقوق بین الملل اقتصادی:	۱۸۱
حقوق بین الملل توسعه:	۱۹۶
حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات بین المللی:	۲۰۲
داوری بین المللی:	۲۱۲
حقوق بشر:	۲۱۹
حقوق بین الملل محیط زیست:	۲۴۴
حقوق مختصات بین المللی:	۲۷۱
حقوق بین الملل هوایی:	۳۰۲
حقوق فضا:	۳۱۱
حقوق دریاهای:	۳۲۸
فصل دوم: خلاصه نکات مستخرج از کتب و جزوات رفرنس:	۳۵۹
فصل سوم: نکات طلایی:	۳۷۱
بخش دوم: حقوق سازمان های بین المللی:	۳۸۷

فصل اول: درسنامه کاربردی: ۳۸۸

۳۸۸ تعاریف و کلیات سازمانهای بین المللی: ۳۸۸

۳۹۱ نسل های سازمانهای بین المللی: ۳۹۱

۳۹۲ طرق ایجاد سازمان های بین المللی: ۳۹۲

۳۹۴ طبقه بندی سازمانهای بین المللی: ۳۹۴

۴۰۰ شخصیت حقوقی سازمانهای بین المللی بین الدولی: ۴۰۰

۴۱۶ شخصیت حقوقی سازمان های بین المللی غیر دولتی: ۴۱۶

۴۲۵ ساختار سازمانهای بین المللی: ۴۲۵

۴۴۵ عضویت در سازمان های بین المللی: ۴۴۵

۴۴۶ صلاحیت سازمان های بین المللی: ۴۴۶

۴۴۸ مسئولیت سازمانهای بین المللی: ۴۴۸

۴۵۲ انحلال سازمان های بین المللی: ۴۵۲

۴۵۵ حقوق دیپلماتیک: ۴۵۵

۴۷۱ حقوق کنسولی: ۴۷۱

۴۷۶ انواع مصونیت های سازمان های بین المللی: ۴۷۶

۴۸۲ معاضدت کنسولی و حمایت دیپلماتیک: ۴۸۲

فصل دوم: ساختار سازمان ملل متحد: ۴۹۱

۴۹۲ ترکیب جامعه ملل: ۴۹۲

۵۰۰ ترکیب سازمان ملل متحد: ۵۰۰

۵۲۸ ارکان اصلی سازمان ملل: ۵۲۸

۵۷۴ ارکان فرعی سازمان ملل: ۵۷۴

۵۸۰ موسسات تخصصی وابسته به سازمان ملل متحد: ۵۸۰

فصل سوم: سایر سازمانهای بین المللی: ۵۹۸

۵۹۸ ۱- جنبش عدم تعهد: ۵۹۸

۵۹۹ ۲- سازمان کنفرانس اسلامی: ۵۹۹

۶۰۱ ۳- گروه اقتصادی و تجاری کشورهای اسلامی (D-8): ۶۰۱

۶۰۲ ۴- گروه هفت (G7) (یا گروه هشت سابق): ۶۰۲

۶۰۳ ۵- گروه (G-20): ۶۰۳

۶۰۴ ۶- گروه ۷۷ (Group of 77): ۶۰۴

۶۰۴ ۷- گروه ۲۴: ۶۰۴

۶۰۵ ۸- گروه پانزده (G 15): ۶۰۵

۶۰۶ ۹- انجمن ملل جنوب شرقی آسیا (آ.سه. آن): ۶۰۶

۶۰۶ ۱۰- سازمان همکاری اقتصادی (اگو): ۶۰۶

۶۰۷ ۱۱- انجمن آسیای جنوبی برای همکاری منطقه ای (سارک): ۶۰۷

۶۰۷ ۱۲- اتحادیه آفریقایی: ۶۰۷

۶۰۸ ۱۳- بازار مشترک شرق و جنوب آفریقا (کامسا): ۶۰۸

۶۰۸ ۱۴- سازمان کشورهای آمریکایی: ۶۰۸

۶۰۸ ۱۵- موافقت نامه تجارت آزاد شمال آمریکا (نفتا): ۶۰۸

۶۰۸ ۱۶- انجمن دولت های کاراییب (آکس): ۶۰۸

۶۰۹ ۱۷- شورای اروپا: ۶۰۹

- ۱۸- اتحادیه اروپا: ۶۰۹
- ۱۹- (جامعه) مشترک المنافع (بریتانیا): ۶۱۳
- ۲۰- مشترک المنافع دولت‌های مستقل (CIS سی.آی.اس): ۶۱۴
- ۲۱- سازمان پیمان آتلانتیک شمالی (ناتو): ۶۱۴
- ۲۲- سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (ا.ای.سی.دی): ۶۱۵
- ۲۳- اتحادیه عرب: ۶۱۵
- ۲۴- سازمان کشورهای صادرکننده نفت (اوپک): ۶۱۵
- ۲۵- سازمان کشورهای عربی صادرکننده نفت (ا.آپک): ۶۱۶

فصل چهارم: تست‌های شبیه سازی شده حقوق سازمانهای بین‌المللی: ۶۱۷

بخش سوم: تحلیل مسائل روز (حقوق بین‌الملل و حقوق سازمانهای بین‌المللی): ۶۳۷

- نرم‌های جهانی در حقوق بین‌الملل: ۶۳۸
- تأثیر جنگ بر معاهدات بین‌المللی: ۶۳۸
- نقش عرف در حقوق بین‌الملل بشر دوستانه: ۶۳۸
- نقش دیوان بین‌المللی دادگستری در توسعه حقوق بین‌الملل: ۶۳۹
- در چه سازمان‌هایی ایران به عنوان عضو ناظر حضور دارد؟: ۶۴۰
- فرآیند الحاق به WTO: ۶۴۱
- جدیدترین اصلاحاتی که در سازمان ملل متحد به عمل آمده است: ۶۴۱
- جمهوری اسلامی ایران و عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد: ۶۴۱
- دادگاه اداری سازمان بین‌الملل کار (دادگاه آیلو): ۶۴۲
- دادگاه اداری سازمان ملل متحد: ۶۴۳
- جایگاه پهبادهای در حقوق بین‌الملل: ۶۵۱
- اقدام تروریستی آمریکا در شهادت قاسم سلیمانی از دیدگاه قواعد حقوق بین‌الملل: ۶۵۴
- وضعیت کنونی عهدنامه مودت ایران و آمریکا: ۶۵۷
- اقدام متقابل از دیدگاه حقوق بین‌الملل: ۶۵۹
- تغییر پایتخت رژیم صهیونیستی از تل‌آویو به بیت المقدس از دیدگاه حقوق بین‌الملل: ۶۵۹
- پیامدهای توافق صلح امارات و رژیم صهیونیستی: ۶۶۱
- آیا قواعد حقوق بشری، قواعد آمره هستند یا خیر؟: ۶۶۲
- دولت‌های ناتوان در حقوق بین‌الملل: ۶۶۳
- شرایط مداخله بشر دوستانه در امور دیگر کشورها: ۶۶۴
- دفاع مشروع و شرایط آن در حقوق بین‌الملل: ۶۶۵
- مفهوم تدوین و توسعه‌ی حقوق بین‌الملل: ۶۶۷
- مفهوم نزاکت بین‌المللی: ۶۶۷
- رژیم‌های خودبسنده در حقوق بین‌الملل: ۶۶۸
- مسئولیت جدائی طلبان (شورش‌ها) در روابط میان دولت‌ها: ۶۶۸
- دکترین مسئولیت حمایت: ۶۶۹
- قاعده استاپل: ۶۷۰
- صلاحیت معوق: ۶۷۰
- روش‌های حل و فصل مسالمت آمیز اختلافات در نظام حقوقی دریاها: ۶۷۱
- تئوری جدایی چاره ساز از دیدگاه حقوق بین‌الملل: ۶۷۵
- بررسی مشروعیت جدایی یکجانبه کریمه از اوکراین: ۶۷۷
- امضای معوق، امضای مشروط و پاراف در حقوق بین‌الملل: ۶۷۸

- ۶۷۸ تصویب بی قاعده معاهدات:
- ۶۷۸ رزرو یا حق شرط در معاهدات:
- ۶۸۰ جانشینی کشورها در معاهدات:
- ۶۸۲ اثرات تقدم قاعده بر عمل حقوقی در حوزه معاهدات بین المللی:
- ۶۸۳ صلاحیت عام یا جهانی در حقوق بین الملل:
- ۶۸۳ مصونیت دولت در حقوق بین الملل:
- ۶۸۴ وضعیت کیسه های سیاسی در حقوق دیپلماتیک:
- ۶۸۴ در مورد پرونده اکال:
- ۶۸۴ قواعد حاکم بر دریای سرزمینی:
- ۶۸۵ قواعد حاکم بر خلیج های داخلی و خلیج های تاریخی:
- ۶۸۵ قواعد حاکم بر منطقه مجاور یا نظارت:
- ۶۸۶ استثنائات صلاحیت دولت صاحب پرچم در دریای آزاد:
- ۶۸۸ رژیم حقوقی حاکم بر تنگه های بین المللی:
- ۶۹۰ نظام حقوقی حاکم بر آبهای مجمع الجزایری:
- ۶۹۰ مفهوم پرویاگاندا در حقوق بین الملل:
- ۶۹۱ مفهوم اقدامات قهری کمتر از جنگ:
- ۶۹۳ بررسی ترور شهید فخری زاده از دیدگاه حقوق بین الملل:
- ۶۹۴ مسئولیت تحقیقات در سوانح هوایی (تحقیقات سقوط هواپیمای شماره ۷۵۲ هواپیمایی بین المللی اوکراین):
- ۶۹۵ قانون صلاحیت دادگستری جمهوری اسلامی ایران برای رسیدگی به دعاوی مدنی علیه دولتهای خارجی:
- ۶۹۶ بررسی مصوبه اقدام راهبری برای لغو تحریم ها از دیدگاه حقوق بین الملل:
- ۶۹۷ قاعده مربوط به متروک ماندن معاهدات:
- ۶۹۷ از کنگره وین تا ایجاد سازمان ملل متحد:
- ۶۹۹ مسئولیت دولتهای حامی جریان تکفیری از منظر حقوق بین الملل:
- ۷۰۰ نکات بیانیه الجزایر (دیوان داوری ایران و آمریکا):
- ۷۰۲ دادگاه های کیفری بین المللی:
- ۷۰۲ شورای حقوق بشر سازمان ملل:
- ۷۰۳ اهداف کنفرانس هلسینکی:
- ۷۰۳ عملیات حفظ صلح سازمان ملل متحد:
- ۷۰۷ اینستکس:
- ۷۰۷ نحوه اعمال اسنپ بک یا مکانیسم ماشه:
- ۷۰۹ مصونیت وزرای امور خارجه {بررسی اقدام اخیر امریکا در تحریم وزیر خارجه ایران}:
- ۷۰۹ شرایط تشکیل سازمان های بین المللی (میان دولتی):
- ۷۱۱ اوپک گازی (GECF یا مجمع یا سازمان کشورهای صادرکننده گاز):
- ۷۱۱ اوپک پلاس:
- ۷۱۲ حقوق نرم:
- ۷۱۲ معاهدات کامله الوداد:
- ۷۱۳ بخش چهارم: تحلیل قضایای بین المللی:**
- ۷۱۴ قضیه سید نهنگان در قطب جنوب:
- ۷۱۴ قضیه تنگه کورفو:
- ۷۱۴ قضیه کوزوو (حق تعیین سرنوشت):
- ۷۱۵ قضیه لوتوس:

۷۱۵	قضیه البرکات:
۷۱۶	قضیه اختلاف مرزی نیجر و بوركینافاسو:
۷۱۶	قضیه پرونده‌های اتمی:
۷۱۶	قضیه شکایت کرواسی علیه صربستان:
۷۱۷	قضیه دعوای آرژانتین علیه اروگوئه:
۷۱۷	قضیه معبد پره آویهار (کامبوج علیه تایلند):
۷۱۷	قضیه سکوه‌های نفتی ایران:
۷۱۷	قضیه لاکربی:
۷۱۷	قضیه دولت کنگو:
۷۱۹	قضیه دعوای کنگو علیه اوگاندا:
۷۱۸	قضیه دیوار حائل:
۷۱۸	قضیه کارکنان سیاسی و کنسولی ایالات متحده در تهران:
۷۱۹	قضیه دعوای مطروحه علیه لیبی:
۷۲۰	قضیه امین اوپل و کویت:
۷۲۱	قضیه فرینی (رای دیوان در مورد طرح دعوای آلمان علیه ایتالیا):
۷۲۱	قضیه دیالو:
۷۲۱	قضیه بارسلونا تراکشن:
۷۲۱	قضیه "امتیازات ماوروماتیسی" درباره دعوی یونان علیه انگلستان:
۷۲۲	قضیه Effect of Awards:
۷۲۲	قضیه رسیدگی‌های کیفی خاص در فرانسه:
۷۲۲	قضیه برخی مسائل خاص همکاری دوجانبه در امور کیفی:
۷۲۲	قضیه سالیزای علیا (مدارس اقلیت / در مورد صلاحیت معوق):
۴۲۳	قضیه کورزوف (آلمان علیه لهستان: درباره سلب مالکیت):
۴۲۴	قضیه کابچیکوو - ناکیماروس:
۵۱۳	ضمایم (قضایایی که در سال‌های ۲۰۲۰، ۲۰۲۱ و ۲۰۲۲ طرح شده است)
۷۲۵	ضمیمه: قضایای جدیدتر طرح شده در دیوان بین‌المللی دادگستری:
۷۲۵	دکترین پاکدستی با تاکید بر اختلاف ایران و آمریکا در قضیه مصادره اموال:
۷۲۶	رای ۳ فوریه ۲۰۲۱ در دعوی ایران علیه ایالات متحده:
۷۲۷	رای ۴ فوریه ۲۰۲۱ در قضیه قطر علیه امارات متحده عربی:
۷۲۹	قضیه شکایت ارمنستان علیه جمهوری آذربایجان:
۷۳۰	قضیه شکایت اوکراین از روسیه:
۷۳۰	خلاصه نکات دعوای مطرح شده در دیوان بین‌المللی دادگستری در چند سال اخیر (سال ۲۰۲۰ الی ۲۰۲۲):
۷۳۲	قضیه تحدید حدود در اقیانوس هند (سومالی علیه کنیا):

سخنی با خوانندگان کتاب

همانطور که می‌دانید بر اساس تغییرات صورت گرفته در منابع آزمون‌های دکتری که در دفترچه سازمان سنجش در تابستان ۱۳۹۸ منتشر شد؛ سرفصل‌های شاخه دکتری حقوق بین‌الملل منحصر به دو درس **حقوق بین‌الملل عمومی و سازمان‌های بین‌المللی** شده است و درس متون فقه (بخش جهاد) از لیست منابع آزمون دکتری این شاخه حذف گردید. در خصوص آزمون دکتری پیش رو هم پیش‌بینی می‌شود؛ با تغییراتی مواجه نباشیم. احتمالاً دلیل حذف بخش جهاد، این بوده که این بخش ارتباط زیادی با مباحث حقوق بین‌الملل نداشته و بیشتر با مباحث حقوق عمومی مرتبط است. ضمناً به دلیل اینکه حقوق بین‌الملل مربوط به مسائل حقوقی و موضوعات روز بین‌المللی بوده؛ ظاهراً به همین دلیل از لیست منابع آزمون دکتری حقوق بین‌الملل حذف شده است. بنابراین سرفصل‌های تخصصی این شاخه اکنون محدود به **«حقوق بین‌الملل عمومی و سازمان‌های بین‌المللی»** شده است؛

با در نظر گرفتن این تغییرات برخی از داوطلبان نیاز به این دارند که به دلیل شرایط ویژه و خاص خود، کتاب خلاصه‌تری را برای آزمون دکتری مطالعه کنند. این دسته از داوطلبان فرصت کمتری برای مطالعه دارند و عموماً می‌خواهند در فرصت کمتر، مطالعه مفیدتری داشته باشند. اضافه بر آن سوالات دکتری اخیراً از مباحث جدیدی مانند حقوق بشر، حقوق بین‌الملل اقتصادی، حقوق بین‌المللی محیط زیست طرح می‌شود و نیازمند ارائه سبک جدیدی در ارائه محتوا بودیم.

عنوان کتاب پیش رو **«شب کنکور دکتری حقوق بین‌الملل»** است. کتاب شب کنکور به معنای کتاب خلاصه مطالب می‌باشد که مختصر و مفید بوده و در راستای رفع این نیاز اساسی تالیف شده است. یکی از موضوعاتی که در تالیف کتاب لازم بوده این است که در برخی از مباحث نیاز به سوالات تالیفی و یا آزمون‌ی بوده و ما این موضوع را سعی کرده‌ایم در نظر بگیریم. اضافه بر آن در این کتاب، نگاهی دقیق‌تر به آرای دیوان بین‌المللی دادگستری و نظرات مشورتی آن داشته‌ایم که در جای جای کتاب باعث یادگیری بهتر مطالب خواهد شد؛ کما اینکه خود این قضایا، به عنوان سوال آزمون‌ی مطرح می‌شوند. فارغ از این بخش‌ها در انتهای کتاب، بخش ضمیمه، نگاهی داشته‌ایم به مباحث جدیداً واقع شده و یا قضایای جدید بین‌المللی؛ داوطلبانی که کتاب شب کنکور را مطالعه می‌کنند حتماً به یاد داشته باشند که اسناد بین‌المللی مربوطه را نیز مطالعه کنند؛ چرا که بخشی از سوالات دکتری هم در بخش سازمانها و هم در بخش حقوق بین‌المللی مربوط به اسناد بین‌المللی می‌شود که داوطلبان با مطالعه این اسناد نیز خواهند توانست؛ تست‌هایی را به صورت صحیح پاسخ دهند؛ هر چند در چاپ جدید سعی کرده‌ایم در درسنامه نیز به مواد مهم اسناد بین‌المللی اشاره کنیم. نکته آخر اینکه، **رمز موفقیت هر داوطلب تلاش و در نهایت تلاش (مسلماً بعد از برنامه‌ریزی) است.**

در پایان هر چند در تالیف این کتاب عالی‌ترین حد دقت به کار گرفته شده که کتاب به عنوان رفرنس اصلی در مطالعه داوطلبان قرار گیرد یک خواسته هم داریم مبنی بر اینکه اگر احیاناً اشتباهی و یا لغزشی در ارائه صحیح مطالب صورت گرفته (کما اینکه بدون نقص تنها ایزد باریتعالی است) در هنگام مطالعه علامت زده و به اطلاع نویسندگان از طریق آی دی تلگرام و یا ایمیل^۱ برسانید. مسلماً کمک شما است که کتاب را غنی‌تر و پخته‌تر می‌کند.

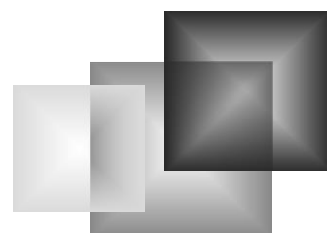
ضمناً دلیل اصلی این موضوع این است که معمولاً کتابهای حقوق بین‌الملل باید به روز باشد و به روز آوری مکرر کتاب و طرح مسائل جدید از حقوق بین‌الملل کمک داوطلبان را نیز مرتباً نیاز خواهد داشت. به یاد داشته باشید تجربیات شما، توشه راه داوطلب بعدی خواهد بود.

با آرزوی موفقیت

دپارتمان تخصصی دکتری حقوق بین‌الملل

بخش اول:

حقوق بین الملل عمومی

گوشزد: انتخاب مباحث نمونه انتخابی بوده و بر اساس ترتیب صفحات نیست؛ و این نمونه صفحات جهت آشنایی با نوع محتوای کتاب و میزان تخصصی بودن آن برای آزمون دکتری است؛ لذا هر داوطلبی که شروع به مطالعه آزمون کرده است با دیدن نمونه متوجه این می‌شود که کتاب پیش رو حرفه‌ای کار شده یا خیر؟

مسئولیت بین‌المللی دولتها و سازمانهای بین‌المللی

اول: مسئولیت بین‌المللی دولتها

حقوق مسئولیت بین‌المللی در اساس شکل عرفی دارد، (سؤال آزمونی بوده) چرا که تا کنون این پیش نویس به صورت کنوانسیون بین‌المللی در نیامده است؛ دلیل این موضوع؟ زیرا اقداماتی که در سال ۱۹۳۰ در کنفرانس تدوین حقوق بین‌الملل لاهه، جهت آماده کردن آن انجام گرفته بود، با شکست مواجه شد.

لذا حقوق مسئولیت بین‌المللی را باید در «حقوق عرفی»، آرای دادگاه‌های بین‌المللی (مانند آرای دیوان بین‌المللی دادگستری و دیوان مختلط داوری ایران و آمریکا) و نیز معاهدات دوجانبه یا چند جانبه جستجو کرد. پس اینطور باید جمله را خلاصه کرد که:

حقوق مسئولیت بین‌المللی متشکل است از = قواعد عرفی بین‌المللی + رویه قضایی بین‌المللی

در کنار حقوق عام مسئولیت بین‌المللی کشورها، تعدادی متون قراردادی بین‌المللی در زمینه مسئولیت بین‌المللی کشورها در موارد خاص وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از:

- عهدنامه چهارم لاهه مورخ ۱۹۰۷ در زمینه مسئولیت بین‌المللی اعمال ارتكابی نیروهای مسلح؛
- عهدنامه بروکسل مورخ ۲۵ مه ۱۹۶۲ و عهدنامه وین مورخ ۱۹ مه ۱۹۶۳ در زمینه مسئولیت بین‌المللی کشورها به دلیل فعالیت‌های هسته‌ای؛
- معاهده مورخ ۲۷ ژانویه ۱۹۶۷ و عهدنامه مورخ ۲۹ مارس ۱۹۷۲ راجع به مسئولیت کشورها برای پرتاب اشیا به فضا؛
- عهدنامه مورخ ۲۹ نوامبر ۱۹۶۹ در زمینه آلودگی دریاهای بر اثر مواد نفتی.

- **کمیسیون حقوق بین‌الملل نیز** از سال ۱۹۶۹، بر پایه گزارش پرفسور روبرت آگو، بررسی طرح مواد راجع به مسئولیت بین‌المللی کشورها را آغاز کرد، تا سرانجام در نوامبر ۲۰۰۱، طرح **توسط کمیسیون به تصویب نهایی رسید**. (پس: متن پیش نویس مسئولیت توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تدوین شده است و به تصویب کمیسیون رسیده، لذا فکر نکنید که مورد تصویب کشورها قرار گرفته و جنبه اجرایی پیدا کرده، برای همین طرح نام دارد).

نکته: با اینکه پیش نویس مسئولیت، تا کنون (۲۰۲۲ میلادی) به صورت کنوانسیون در نیامده است **اما به دلیل محتوای عرفی آن**، مورد استناد محاکم داوری و بین‌المللی قرار گرفته است.

نکته: طرح مصوب ۲۰۰۱، راه تصویب طرح مسئولیت سازمانهای بین‌المللی در اعمال متخلفانه بین‌المللی را، در سال ۲۰۱۱، باز کرد.

این طرح تا کنون به صورت یک معاهده بین‌المللی **در نیامده است؛** هر چند در مجموع حکایت از توسعه و تدوین حقوق مسئولیت بین‌المللی دارد. امروزه حقوق مسئولیت بین‌المللی از یک سو متشکل از قواعد عرفی بین‌المللی و از سوی دیگر رویه قضایی بین‌المللی است. به موازات این قواعد، نباید نقش دکترین را نیز از نظر دور داشت.

ضمناً قواعد مسئولیت بین‌المللی **در زمره قواعد ثانویه** قرار دارد؛ (قواعد اولیه یا همان اوامر و نواهی اولیه مانند اصل حسن نیست و یا اصل پرداخت غرامت در صورت تخلف، تنها به کمک قواعد موسوم به قواعد ثانویه حالت سیستمی و تشکیلاتی یافته و وارد یک سیستم حقوقی می‌شوند؛ **به طوری که تشکیل یک نظم حقوقی بدون قواعد ثانویه متصور نیست**).

نکته: ضمناً مباحث مربوط به مسئولیت بین‌المللی **امور ثانویه است؛** امور اولیه شامل اصول کلی و بنیادین و اصلی حقوق بین‌الملل می‌باشد.

مواردی که می‌تواند منشاء تعهد شود: این امور می‌تواند منشاء تعهد شود:

۱- معاهده

۲- حقوق عرفی

۳- تصمیم الزام آور یک سازمان بین‌المللی ذی‌صلاح یا یک مرجع قضایی ذی‌صلاح

۴- چگونگی رفتار با اتباع خارجی.

از مجموع مطالب قبل، نکات ذیل برداشت می‌شود:

- پیش نویس مسئولیت تا کنون به صورت کنوانسیون در نیامده است؛ هر چند در مجموع حکایت از توسعه و تدوین حقوق مسئولیت بین‌المللی دارد.
- متن پیش نویس مسئولیت توسط کمیسیون حقوق بین‌الملل تدوین شده است؛
- محتوای پیش نویس مسئولیت، عرفی است (در اساس شکل عرفی دارد) اما مورد استناد محاکم داوری و بین‌المللی قرار می‌گیرد؛
- قواعد مسئولیت بین‌المللی در زمره قواعد ثانویه قرار دارد.
- حقوق مسئولیت بین‌المللی، متشکل از قواعد عرفی بین‌المللی و رویه قضایی بین‌المللی است.
- مواد پیش نویس، تنها به مسئولیت دولت مربوط می‌شود و به موضوع مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی و نهادهای غیردولتی نمی‌پردازد.

نهایتاً اینکه مواد پیش نویس به چهار بخش کلی قابل تقسیم است:

- **بخش نخست** به عمل متخلفانه بین‌المللی دولت مربوط می‌شود.
- **بخش دوم** به محتوای مسئولیت بین‌المللی دولت اختصاص دارد و اساساً اینکه به پیامدهای قانونی عملکرد دولت مسئول در قبال هرگونه عمل متخلفانه بین‌المللی مرتبط می‌باشد.
- **بخش سوم** به اجرای مسئولیت بین‌المللی دولت پرداخته است.
- **بخش چهارم** نیز به بیان مقررات کلی قابل اعمال نسبت به کل مواد پیش نویس اختصاص دارد.

الف - مفهوم مسئولیت بین‌المللی

تعریف مسئولیت بین‌المللی: مسئولیت بین‌المللی به مثابه یک نهاد حقوقی بین‌المللی، عبارت است از: الزام به جبران خسارت (مادی یا معنوی) وارد بر تابعان حقوق بین‌الملل (کشورها و سازمانهای بین‌المللی) که این خسارت باید ناشی از عمل یا خودداری از عمل غیر مشروع و مخالف حقوق بین‌الملل (عرفی یا معاهده‌ای) یکی از موضوعات یا تابعان حقوق بین‌الملل باشد. مجموعه قواعد و مقررات بین‌المللی مربوط به موضوع مسئولیت کشورها و سازمان‌های بین‌المللی است. بنابراین هر موضوعی که به نوعی با موضوع مسئولیت کشورها و سازمانهای بین‌المللی ارتباط داشته باشد؛ در حقوق مسئولیت بین‌المللی مطرح می‌شود.

در هر نظام حقوقی خواه ملی یا بین‌المللی، نقض یک تعهد الزام آور، موجب مسئولیت حقوقی می‌گردد. قواعد مسئولیت بین‌المللی وضعیت‌هایی را که در آن یک دولت برای نقض تعهد بین‌المللی دارای مسئولیت می‌گردد و نیز آثار این مسئولیت را تعیین می‌کند.

طبق نظر **پروفسور بدوان** مسئولیت بین‌المللی، نهادی حقوقی است که به موجب آن، کشوری که عمل خلاف حقوق بین‌الملل به او منتسب است؛ باید خسارات وارده به کشور متضرر از آن عمل را طبق حقوق بین‌الملل جبران نماید.

شارل روسو برای این نهاد حقوقی، نقشی اساسی قائل است. به نظر وی، حقوق بین‌الملل که از خیلی جهات ابتدایی است، تقریباً به‌طور همیشگی در مقابل اعمال حقوقی، ضمانت اجرایی نمی‌شناسد و فقط تا حدودی در مقابل تابعان خود قائل به شناخت ضمانت اجراست. از این روست که دعای بین‌المللی معمولاً جنبه ترمیمی دارد تا ابطالی. (مهم)

نکته: فارغ از نکات فوق، **ضمانت اجرای معمول و سنتی صلاحیت در حقوق بین الملل**، مسئولیت بین المللی است (انجام تخلف = مسئولیت داشتن)

این موضوع ناشی از این عقیده عمومی است که قدرت بدون مسئولیت وجود ندارد.

نظریه مسئولیت بین المللی، **منصفانه و غیر قابل ایراد** است؛ اما این نظریه دیرتر از آنچه باید، وارد نظام ملی شده است. نظامی که تا مدت ها در آن، قدرت عمومی مصونیت داشت و ضرب المثل معروف انگلیسی «**پادشاه نمی تواند عمل بد انجام دهد**» مؤید این عقیده (عدم مسئولیت ناشی از قدرت) می باشد. در مقابل، این اصل در نظام بین المللی، به همان اندازه قدیمی است که اصل برابری کشورها. (منظور این است که خیلی دیر مورد قبول کشورها قرار گرفت.) با این حال اکنون: مسئولیت بین المللی، **تعادل بین اصل صلاحیت ملی و برتری حقوق بین الملل** را هماهنگ و تضمین می نماید.

۱- دیدگاه دیوان دایمی دادگستری بین المللی:

دیوان دایمی دادگستری بین المللی در رأی مورخ ۲۶ ژوئیه ۱۹۲۷ در قضیه «کارخانه کورزوف» بین آلمان و لهستان مقرر می دارد: «این یکی از اصول حقوق بین الملل است که **نقض تعهد. الزام به جبران خسارت را به شکل متعادلی موجب می شود.** بنابراین جبران خسارت، **مکمل ضروری** اجرای یک معاهده است، **بی آنکه لازم باشد**، این موضوع در خود معاهده قید گردد.»

۲- دیدگاه کمیسیون حقوق بین الملل:

این کمیسیون **برای اولین بار**، در طرح مواد راجع به مسئولیت کشورها (طرح مورخ ۱۹۹۳)، میان اعمال مخالف حقوق بین الملل (به عنوان شرط اولیه ایجاد مسئولیت)، از حیث ماهیت و شمول تعهدات نقض شده، تفکیک قائل شد و آن ها را در دو دسته «**جنایات**» و «**خطاها**» طبقه بندی نمود. اما این تقسیم بندی در طرح سال ۲۰۰۱، این ماده حذف شد.

نکته: بنابراین تفکیک و تقسیم بندی تخلفات بین المللی به **جرم** و **شبه جرم** در طرح سال ۲۰۰۱ حذف شده است و به جای آن **اعمال متخلفانه و خلاف حقوق بین الملل** ذکر شده است.

ب- شرایط ایجاد مسئولیت بین المللی:

برای تحقق مسئولیت بین المللی (همچون مسئولیت مدنی و جزایی در حقوق داخلی) یک دولت وجود چهار شرط لازم و ضروری است:

۱) **نقض یک تعهد بین المللی توسط دولت؛**

۲) **تحقق ضرر و زیان در طرف دیگر؛**

۳) **وجود رابطه سببیت بین عمل دولت و ضرر وارده؛**

۴) **قابلیت انتساب عمل زیان آور به دولت یا یکی از ارگانهای مسئول و وابسته به آن.**

البته برخی اساتید نظیر دکتر هوشنگ مقتدر؛ دو عنصر اصلی برای مسئولیت بین المللی نام برده اند:

۱. **یک عمل غیر قانونی**

۲. **قابل انتساب به دولت**

ما نیز مطابق تقسیم بندی دکتر هوشنگ مقتدر که بر اساس ماده ۲ پیش نویس کنوانسیون مصوب ۲۰۰۱ صورت گرفته است؛ و دو عنصر اصلی برای تحقق مسئولیت را مورد اشاره قرار داده است؛ شرایط ایجاد مسئولیت را در ۲ بخش توضیح می دهیم:

۱) **نقض یک تعهد بین المللی (عمل غیر قانونی):**

اینکه عمل یک دولت، موجب مسئولیت بین المللی گردد؛ فقط به موجب حقوق بین الملل تعیین می گردد. بنابراین اگر عملی در حقوق بین الملل غیر قانونی باشد؛ مقررات داخلی درباره قانونی بودن آن عمل، تاثیر ندارد. زیرا طبق یک اصل مورد قبول، اعمال در حقوق بین الملل، به وسیله قواعد بین المللی مورد قضاوت قرار می گیرند. بنابراین، در صورتی که فعل یا ترک فعل از سوی دولت منجر به نقض یک تعهد بین المللی گردد؛ مسئولیت بین المللی به وجود می آید؛ به همین دلیل است که **ماده ۱ پیش نویس مصوب ۲۰۰۱، شرط اصلی** برای تحقق مسئولیت بین المللی **انجام عمل نامشروع یا خلاف بین المللی** است (ماده ۱ پیش نویس). کمیسیون حقوق بین الملل نیز بارها در طرح مواد راجع به

مسئولیت بین‌المللی از تخلف و عمل نامشروع نام برده است. البته نامشروع بودن می‌تواند نه تنها در فعل و رفتار به وجود آید، بلکه از ترک فعل یا عدم رفتار نیز ناشی شود.

اما آنچه مسلم است اینکه احراز نامشروع بودن توسط خود حقوق بین‌الملل بعمل می‌آید. بعبارت دیگر یک عمل داخلی مشروع از نظر حقوق داخلی، ممکن است در سطح حقوق بین‌الملل، نامشروع باشد و این نتیجه ویژه اصل اولویت در حقوق بین‌الملل می‌باشد که مدتها توسط دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی از جمله در **قضیه ویمبلدون (Wimbledon)** عنوان شده است.

ماده ۱- مسؤولیت کشور در برابر اعمال متخلفانه بین‌المللی

هر عمل متخلفانه بین‌المللی یک کشور، مسؤولیت بین‌المللی آن کشور را به دنبال دارد. تخلف بین‌المللی ممکن است به صورت فعل و ترک فعل نمود پیدا نماید (بموجب ماده ۲ طرح کمیسیون حقوق بین‌الملل و برخی آرا) و می‌تواند یکی از موارد نقض یک تعهد قراردادی و یا نقض یک تعهد عرفی باشد:

ماده ۲- عناصر یک عمل متخلفانه یک کشور:

عمل متخلفانه بین‌المللی یک کشور هنگامی موجود است که رفتار دربرگیرنده یک فعل یا ترک فعل:

الف) به موجب حقوق بین‌الملل، قابل انتساب به دولت باشد.

ب) نقض تعهد بین‌المللی کشور را بنیان نهد.

انواع نقض:

الف) نقض یک تعهد قراردادی بین‌المللی: طبق اصلی که مدت‌هاست از طرف دیوان لاهه ایجاد شده و دارای ارزشی عرفی است، هرگونه تجاوز به یک تعهد بین‌المللی، منجر به الزام به جبران خسارت شده و باعث ایجاد مسؤولیت بین‌المللی عامل رفتار یا عمل نامشروع می‌شود. در این مورد آراء قضایی فراوانی از طرف دیوان دائمی دادگستری بین‌المللی صادر شده است. از جمله می‌توان به آراء کارخانه کورزوف، اسکارشن، فسفات مراکش (قضیه محیط زیستی طرح شده در دیوان دائمی در سال ۱۹۳۸ که ایجاد مسؤولیت را به وجود فعل قابل انتساب مرتبط دانسته است)، و به آراء بارسلونا تراکشن (دعوی بین بلژیک و اسپانیا / آیا دولت متبوع سهامداران یک شرکت (در اینجا بلژیک) دارای حق حمایت سیاسی از سهامداران است؟)، اعضاء سیاسی و کنسولی آمریکا در تهران، اشاره نمود.

درباره عدم رعایت تعهدات ناشی از عمل یکجانبه یک سازمان بین‌المللی از طرف دولتی که عضویت آن را دارد نیز، وضعیت به همین نحو است. در این خصوص، دعاوی مطروحه در دیوان دادگستری جامعه اروپا نمونه‌های متعددی از محکومیت دولت‌های عضو به علت عدم رعایت حقوق عرفی جامعه و نه فقط صرفاً حقوق اصلی آن (عهودنامه رم) ارائه می‌دهد.

ب) نقض یک تعهد عرفی یا نانوشته بین‌المللی: هرگونه تجاوزی به یک قاعده عرفی حقوق بین‌المللی، می‌تواند باعث به وجود آمدن مسؤولیت بین‌المللی عامل آن شود. به عنوان مثال، به قضیه تنگه کورفو که در ۱۹۴۹ مورد بررسی دیوان بین‌المللی دادگستری قرار گرفت، می‌پردازیم:

۲) قابلیت انتساب به دولت:

قابلیت انتساب در چارچوب مسؤولیت دولت به معنای «نسبت دادن» است و در فصل ۲ مواد پیش نویس کنوانسیون مصوب ۲۰۰۱ مورد بحث قرار گرفته است (یعنی مواد ۴ الی ۱۱ پیش نویس) برای تحقق مسؤولیت، باید فعل یا ترک فعل غیرقانونی قابل انتساب به دولت باشد. به عبارت دیگر، فعل باید از سوی دولت سرزده باشد نه از سوی افراد و ارگانی که از جانب خود عمل کرده‌اند؛ به طور نمونه عدم رعایت مقررات یک معاهده از جانب دولت «عمل دولت» محسوب می‌شود. ولی اگر عمل صادره از سوی افراد و ارگانی باشد که از جانب خود عمل کرده‌اند؛ نقض حقوق بین‌الملل مطرح نمی‌شود. اینکه عمل صادره از سوی افراد و ارگان‌ها قابل انتساب به دولت است؛ موضوعی است که حقوق بین‌الملل معین می‌کند. گرچه حقوق بین‌الملل برای تعیین وضع افراد و ارکان مورد نظر ممکن است به حقوق داخلی ارجاع کند ولی تصمیم نهایی با سیستم بین‌المللی است. قاعده کلی این است که فعل یا ترک فعل ارگان‌های دولت متعلق به دولت است. در نظام حقوق بین‌الملل دولت مسئول اعمال نهادهای زیر است:

الف) اعمال حکومت

ب) اعمال نهادهای فرعی تشکیلات دولت؛

ج) هر ارگان، آژانس، کارمند رسمی یا دیگر ماموران حکومت آن یا هر بخش تابعه‌ای که در حیطه اشتغالات خود اقدام نماید.
به هر حال تقسیم بندی ذیل در خصوص رفتارهای قابل انتساب به دولت ارائه شده است.

- **۱- مسؤلیت ناشی از عمل ارگان‌های یک دولت:** این قاعده پذیرفته شده است که یک دولت مسئول فعل و ترک فعل‌های ماموران خویش است که **در سمت رسمی** خود عمل کرده‌اند حتی اگر آن ماموران از حدود اختیارات خود تجاوز کرده یا حقوق داخلی را نقض کرده باشند.
- **۲- عمل ارگان‌های یک دولت که در اختیار یک دولت دیگر قرار می‌گیرند؛ فعل دولت اخیر محسوب می‌شود.**
- **۳- عمل اشخاص یا نهادهایی که ارگان دولت نیستند اما از جانب دولت اختیار یافته‌اند تا عمل حاکمیتی انجام دهد؛** مشروط بر اینکه در این سمت عمل کرده باشند؛ در صورت تفویض اشتغالات حاکمیتی نظیر کنترل‌های مهاجرتی، بهداشتی و امنیتی یک شرکت خصوصی، عمل این شخص خصوصی **قابل انتساب به دولت خواهد بود.**
- **۴- عمل ارگان‌ها و نهادهای دولت شامل قوه مجریه، قضائیه و مجریه و ارگان شامل هر شخص یا نهادی می‌شود که به موجب حقوق داخلی دولت، وضعیت فوق را داشته باشد.** موقعیت یک ارگان دولتی که در حیطه تشکیلاتی یک حکومت عمل می‌کند؛ میزان مسؤلیت دولتی را که آن عمل و رفتار از او سر زده است؛ تغییر نمی‌دهد. در این ارتباط **اصل وحدت دولت** و نه اصل تفکیک قوا ملاک می‌باشد.
- **۵- عمل اشخاصی که تحت دستور و هدایت و کنترل دولت اقدام می‌کنند؛** مانند گروه فاطمیون که برای ایران فعالیت دارند و انجام فعالیتی را در داخل و یا خارج از ایران مانند سوریه می‌پذیرند و تحت کنترل ایران عمل می‌کنند؛ عمل دولت دانسته می‌شود. در این خصوص می‌توان به قضیه نیکاراگوئه اشاره کرد که به اساس کنترل موثر استناد شده است.
- **۶- عمل اشخاصی که در فقدان حاکمیت و فقدان اجازه دولت، عمل حاکمیتی انجام می‌دهند (ماده ۹) در وضعیت‌های استثنایی** مانند جنگ، اشغال، انقلاب، مخاصمات مسلحانه عمل می‌کنند؛ **عمل آن دولت دانسته می‌شود.** در این خصوص می‌توان به قضیه سفارت آمریکا در ایران اشاره کرد که عمل دانشجویان و سپاهیان را در اول انقلاب، عمل دولت دانست.
- **۷- عمل شورشیان که: منجر به ایجاد دولت جدید می‌شود:** عمل دولت جدید تلقی می‌شود.
- **۸- در صورت رضایت نیز اعمال انجام شده، اعمال دولت تلقی می‌شود.**

سوال دکتری سال ۱۴۰۱: بر اساس کدام اصل، فعل یا ترک فعل‌های تمامی نهادهای دولت در احراز مسؤلیت بین المللی، فعل یا ترک فعل آن دولت تلقی می‌شود؟

(۱) کارکرد (۲) وحدت (۳) اشتغال (۴) هماهنگی

گزینه ۲ صحیح است.

و
و
و
و
و
و

گفتار دوم: مسئولیت بین المللی سازمان های بین المللی

و
و
و
و
و

عدلیه - ۱۴۰۲

نکات مهم

بر اساس قاعده استاپل ت حدید یا تلقی مسئولیت دولت‌های عضو در قبال عمل سازمان می‌تواند توسط دولت‌های ثالث مورد خدشه قرار گیرد.

مسئولیت بین‌المللی ناشی از اعمال متخلفانه نیروهای پاسدار صلح ملل متحد متوجه سازمان ملل متحد به شرط کنترل مؤثر سازمان بر آن نیروهاست.

و

و

و

و

خودسنجی

۱. ضمانت اجرای معمول و سنتی صلاحیت در حقوق بین الملل چیست؟

(۱) تحریم (۲) نظارت (۳) مسئولیت بین المللی (۴) عدم مسئولیت بین المللی

پاسخ تشریحی: ضمانت اجرا در زمانی قابل اعمال است که مسئولیت بین المللی کشور ناقض تعهدات بین المللی محرز و مسلم شده باشد. بنابراین نهاد مسئولیت بین المللی ضمانت اجرای معمول و سنتی صلاحیت در حقوق بین الملل است. ضمناً امروزه عوامل متعدد و قابل ملاحظه‌ای ضامن اجرای حقوق بین الملل هستند و از جمله این عوامل می‌توان از عوامل شناسایی حقوق بین الملل توسط کشورها، ضمانت اجرای حقوقی در حقوق بین الملل، ضمانت اجرای غیرحقوقی در حقوق بین الملل و بالاخره ضمانت اجرا در نظام ملل متحد را نام برد.

گزینه ۳ صحیح است.

۲. کدام یک از اصول ذیل به عنوان نهادی است که با شرایط سازمان جامعه مشترک بین المللی سازگار است و به تنهایی قادر است

تعادل بین اصل صلاحیت ملی و برتری حقوق بین الملل را هماهنگ و تضمین نماید؟

(۱) اصل وفای به عهد (۲) اصل مسئولیت بین المللی (۳) اصل انصاف (۴) اصل دفاع مشروع

پاسخ تشریحی: اختلاف نظر میان نظریات یگانگی حقوقی و دوگانگی حقوقی فقط در ضمانت اجرای اصل اولویت است نه در واقعیت ذاتی این اصل. بنابراین حتی از نظر طرفداران دوگانگی حقوق بین الملل، حقوق بین الملل اولویت دارد اما با این شرط که: در این صورت باید موضوع مسئولیت بین المللی کشور خاطی به موقع اجرا گذاشته شود و سپس قاعده مخالف حقوق بین الملل توسط دادگاه‌های داخلی ابطال گردد. **اصل مسئولیت بین المللی به عنوان نهادی است که با شرایط سازمان جامعه مشترک بین المللی سازگار است** و به تنهایی قادر است تعادل بین اصل صلاحیت ملی و برتری حقوق بین الملل را هماهنگ و تضمین نماید.

گزینه ۲ صحیح است.

و
و
و
و
و

منابع:

مهمترین رفرنس‌هایی که برای بخش مسئولیت بین‌المللی استفاده شده است:

- کتاب حقوق سازمانهای بین‌المللی دکتر سید قاسم زمانی
- کتاب حقوق بین‌الملل عمومی دکتر سید قاسم زمانی
- کتاب حقوق بین‌الملل عمومی دکتر ضیائی بیگدلی
- کتاب حقوق بین‌الملل عمومی هوشنگ مقتدر
- کتاب حقوق بین‌الملل عمومی دکتر الهویی نظری
- کتاب حقوق بین‌الملل عمومی دکتر میرعباسی
- کتاب حقوق بین‌الملل کک دین ترجمه دکتر محمد حسن حبیبی
- کتاب مسئولیت بین‌المللی دولت دکتر علیرضا ابراهیم گل
- کتاب حقوق مسئولیت بین‌المللی دولتها، دکتر مهدی حدادی
- کتاب حقوق سازمانهای بین‌المللی دکتر بیگ زاده
- کتاب حقوق مسئولیت بین‌المللی: گفتارهایی در مسوولیت بین‌المللی دولت نوشته دکتر سیدجمال سیفی
- مقاله «توزیع جبران خسارت در وضعیت مسئولیت مشترک بین‌المللی» نوشته دکتر محمدرضا ضیائی بیگدلی و نسرین ترازوی، مجله حقوقی بین‌المللی، شماره ۶۳، پاییز - زمستان ۱۳۹۹.
- مقاله «تحلیل قواعد انتساب در مسئولیت مشترک بین‌المللی» نوشته دکتر ضیائی بیگدلی و نسرین ترازوی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۱، شماره ۱، بهار ۱۴۰۰.
- مقاله «تاملی بر مسئولیت بین‌المللی سازمان‌های بین‌المللی» نوشته دکتر قاسم زمانی، نشریه حقوقی بین‌المللی، پاییز و زمستان ۱۳۷۶ شماره ۲۱.
- مقاله «نگاهی انتقادی به پیش نویس مواد راجع به مسئولیت سازمان‌های بین‌المللی» نوشته حمید الهویی نظری، عقیل محمدی، مطالعات حقوقی، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۶.
- مقاله «معاونت در ارتکاب اقدامات متخلفانه در نظام مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها» دکتر علی صابر نژاد علویان و دکتر محمد رضوی راد، فصلنامه سیاست خارجی، سال ۳۴، شماره ۱، بهار ۱۳۹۹.
- مقاله «آثار تحقق مسئولیت بین‌المللی دولت و موانع آن»، سید سلیمان تقوی نژاد، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و...،
- مقاله «مسئولیت دولت و دیوان بین‌المللی دادگستری»، نوشته یان برانلی با ترجمه امیرمقامی
- مقاله «بایستگی جانشینی دولتها بر مسئولیت بین‌المللی»، نوشته مصطفی فضائلی و محمدستایش پور، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۹، شماره ۱، بهار ۱۳۹۸.
- مقاله مسئولیت اعضای سازمانهای بین‌المللی در پرتو طرح مسئولیت کمیسیون حقوق بین‌الملل»، نوشته سیدفضل الله موسوی و ناصر خداپرست، فصلنامه دیدگاههای حقوق قضایی شماره ۶۴، زمستان ۱۳۹۲.
- مقاله «بررسی جایگاه مسئولیت دولت عضو سازمان بین‌المللی در قبال عمل متخلفانه سازمان»، مهدی حاتمی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۴۲، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۱.
- مقاله «تسهیم مسئولیت بین‌المللی دولتها ناشی از عمل دولت دیگر یا سازمان بین‌المللی»، نوشته دکتر مهدی حدادی و محمدستایش پور، فصلنامه دولت پژوهی، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال چهارم، شماره ۱۴، تابستان ۱۳۹۷.
- مقاله «رژیم خود بسنده و تأثیر آن بر حقوق عام مسئولیت بین‌المللی»، حجت سلیمی ترکمانی
- مقاله «مسئولیت دولتها در قبال اعمال ناقض حقوق بین‌الملل بشر دوستانه شرکتهای نظامی و امنیتی خصوصی»، حسین شریفی طراز کوهی و مارال آذری، فصلنامه آفاق امنیت، سال چهارم، شماره دوازدهم، پاییز ۱۳۹۰.
- مقاله «دکترین مسئولیت حمایت و تلاش برای مقابله با فجایع انسانی»، مرحوم ناصر قربان نیا، و سید محمد هادی قادری، روابط خارجی، سال پنجم، شماره ۱، بهار ۱۳۹۲.
- مقاله «اقدام متقابل و حقوق بین‌الملل»، نوشته دکتر مسعود راعی دهقی، ماهنامه معرفت، شماره ۱۶۵، شهریور ۱۳۹۰.
- مقاله «مسئولیت بین‌المللی اشتقاقی ناشی از کمک یا مساعدت با تأکید بر قضیه کاربرد مهمات خوشه‌ای در یمن» نوشته دکتر ستار عزیزی و سیامک کریمی، مجله پژوهش حقوق عمومی، شماره ۵۱، ۱۳۹۵.
- مقاله «دامنه مفهومی مسئولیت اشتقاقی سازمان‌های بین‌المللی در حقوق بین‌الملل»، نوشته احمد مومنی راد و محمد ستایش پور، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۹، پاییز ۱۳۹۸.

حقوق بین‌الملل اقتصادی

پیوند میان صلح، همکاری و روابط اقتصادی آنچنان عمیق است که منشور ملل متحد، صلح را در معنایی گسترده یعنی فراتر از فقدان جنگ مورد توجه قرار داده و لذا برای همکاری‌های اقتصادی میان کشورها ارزش بسیاری قائل شده است. از این رو **ماده ۱ منشور** در بیان اهداف سازمان، از همکاری بین‌المللی در حل مسائل اقتصادی یاد کرده و سپس **در مواد ۶۱ الی ۷۲** برای نیل به این هدف **شورای اقتصادی و اجتماعی** را به‌عنوان رکن اصلی خود مقرر کرده است.

تعریف حقوق بین‌الملل اقتصادی:

حقوق بین‌الملل اقتصادی شاخه‌ای از حقوق بین‌الملل است که موضوع تنظیم مسائل حقوقی مربوط به تولید، مصرف و جریان ثروت می‌باشد. این شاخه شامل حقوق مربوط به اقامت و سکونت یک تبعه خارجی در خاک کشور دیگر با حق اشتغال به یک حرفه، حقوق مربوط به سرمایه‌گذاری‌های خصوصی و عمومی، حقوق ناظر بر نهادها و تاسیسات اقتصادی و حقوق ادغام‌های اقتصادی منطقه‌ای می‌باشد.

نکته: در دقیق‌ترین تعریف حقوق بین‌الملل اقتصادی به آن دسته از قواعد حقوق بین‌الملل عمومی اطلاق می‌شود که مستقیماً به **مبادلات اقتصادی** میان **تابعان حقوق بین‌الملل** مربوط می‌شود.

منابع حقوق بین‌الملل اقتصادی:

منابع همان منابع حقوق بین‌الملل است؛ به دلیل اینکه این شاخه خود بخشی از نظام حقوق بین‌الملل می‌باشد. البته برخی از حوزه‌های حقوق بین‌الملل اقتصادی بر اثر **حقوق نرم یا حقوق قابل انعطاف** (مانند قطعنامه‌های اختیاری، قواعد رفتاری سازمانهای بین‌المللی، الزامات کلی و غیراجباری) وارد این شاخه شده است.

سازمان‌های اقتصادی بین‌المللی:

سه سازمان در این خصوص قابل ذکر است:

☒ (۱) صندوق بین‌المللی پول IMF

☒ (۲) بانک جهانی یا همان بانک بین‌المللی ترمیم یا توسعه IBIRD

☒ (۳) سازمان تجارت جهانی WTO

(۱) سازمان تجارت جهانی:

علاوه بر صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی، سومین سازمانی که قرار بود در سال‌های اولیه پس از جنگ جهانی دوم تاسیس شود؛ سازمان تجارت جهانی بود؛ با این توضیح که یکی از اهداف منشور آنلانتیک که در سال ۱۹۴۱ بین روزولت و چرچیل به امضا رسید، ایجاد یک سیستم تجارت بین‌المللی بود که براساس عدم تبعیض و مبادله آزاد کالا و خدمات پایه‌گذاری می‌گردید. با این حال مذاکرات مربوط به سیستم تجارت بین‌المللی که در طول جنگ جهانی دوم بین انگلستان و کانادا و آمریکا آغاز شد، بعد از جنگ نیز ادامه پیدا کرد اما از آنجا که اساسنامه چنین سازمانی به تصویب آمریکا و سایر دول امضاءکننده آن نرسید؛ این سازمان تشکیل نشد. بالاخره آمریکا در تاریخ ۶ دسامبر ۱۹۴۵ **پیشنهادی را در مورد نظام اقتصادی بین‌المللی** (پیشنهاد گسترش تجارت بین‌المللی و اشتغال) ارائه داد. شورای اقتصادی و اجتماعی سازمان ملل نیز در تاریخ ۱۸ فوریه ۱۹۴۶ کنفرانسی را برای بررسی و تحقیق در مورد مسائل اقتصاد بین‌المللی تشکیل داد. بالاخره در سال ۱۹۴۷ دو دسته مذاکرات در دو کنفرانس جداگانه همزمان در ژنو آغاز شد:

- در یکی از کنفرانس‌ها که از تاریخ ۱۰ آوریل تا ۲۲ اوت ۱۹۴۷ تشکیل شد، طرح «سازمان تجارت جهانی» تهیه و تنظیم شد.
- در کنفرانس دوم نیز که تا ۳۰ اکتبر ۱۹۴۷ ادامه داشت، مذاکراتی در زمینه مزایا و معافیت‌های گمرکی انجام شد.

کنفرانس اول که قصد تشکیل سازمان تجارت جهانی را داشت، در اثر مخالفت‌های کشورهای در حال توسعه با شکست روبرو شد. علت مخالفت این کشورها آزادی وسیعی بود که قدرت‌های صنعتی در چارچوب سازمان مذکور در زمینه تجارت بین‌المللی می‌یافتند.

کنفرانس دوم که در زمینه مسائل گمرکی بحث و گفتگو می‌کرد با نتیجه مثبتی به کار خود خاتمه داد. در این کنفرانس مقرر شد تا زمانی که سازمان تجارت جهانی تشکیل نشده است، **موافقت‌نامه‌های چند جانبه‌ای در زمینه مسائل گمرکی** بین کشورهای جهان منعقد شود. بدین منظور، «**موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت**» در ۳۰ اکتبر ۱۹۴۷ به امضای ۲۳ کشور مهم تجاری جهان رسید. این موافقت‌نامه که

۱ - دو نمونه از حقوق نرم یا قوام نیافته: منشور پاریس برای اروپای جدید که توسط کنفرانس امنیت و همکاری اروپا به تصویب رسید و نیز اعلامیه ریو در خصوص محیط زیست دو نمونه از حقوق قوام نیافته یا نرم هستند.

از اول ژانویه ۱۹۴۸ لازم الاجرا شد به عنوان **قانون بین المللی تجارت** بشمار می آمد و مشتمل بر ۳۷ ماده و تعداد زیادی فهرست و ضمیمه بود.

نکته: بنابراین در سال ۱۹۴۷ موافقتنامه‌ای با شعار آزاد سازی تجاری تحت عنوان موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت (GAAT) به تصویب بسیاری از کشورها رسید و لازم الاجرا گردید. این معاهده بعد از چندین بار اصلاح در نهایت منجر به تاسیس سازمان تجارت جهانی شد.

نکته: به دلایل فوق الذکر، گات به عنوان یک نهاد، برخلاف صندوق بین المللی پول و بانک جهانی **به صورت یک موسسه تخصصی سازمان ملل متحد در نیامد.**

از تاریخ لازم الاجرا شدن موافقت نامه گات (۱۹۴۸) تاکنون مذاکرات متعددی در زمینه تجارت جهانی در چارچوب موافقت نامه مزبور صورت گرفته است. آخرین دور مذاکرات که به **دور اوروگورته** است در سال ۱۹۸۶ آغاز شد و **پس از ۷ سال مذاکره**، تصمیم مهمی در زمینه تجارت جهانی توسط کشورهای عضو اتخاذ گردید. این تصمیم مهم، **همانا تاسیس سازمان تجارت جهانی** می باشد که عملاً نیز جایگزین موافقتنامه عمومی تعرفه و تجارت می گردد.

سوال: سازمان تجارت جهانی (گات) در چه سالی تاسیس شد؟ در سال ۱۹۹۳ توسط ۱۱۷ کشور جهان که از آنها ۱۱۴ عضو گات بودند **در دور اروگوئه، گات** را ایجاد کردند.

سوال: برای عضویت در سازمان آیا دولت بودن ضرورت دارد؟ خیر برای عضویت در سازمان، ویژگی دولت بودن ضروری نیست. لذا بر اساس ماده ۱۲ اساسنامه سازمان تجارت جهانی، علاوه بر دولت‌ها، یک قلمرو گمرکی که در اداره روابط خارجی و سایر امور پیش بینی شده در اساسنامه و موافقتنامه‌های ضمیمه آن استقلال داشته باشد نیز تحت شرایطی به عضویت سازمان تجارت جهانی پذیرفته شود.

نکته بسیار مهم: به دلیل عدم لزوم کشور بودن، هم اکنون اتحادیه اروپا به عنوان یک سازمان بین المللی عضو سازمان تجارت جهانی است.

سازمان تجارت جهانی دارای ارکان زیر است:

۱- کنفرانس وزیران ۲- شورای عمومی ۳- رکن حل اختلاف ۴- رکن بررسی خط مشی تجاری ۵- شوراهای تخصصی ۶- کمیته‌های تخصصی ۷- دبیرخانه

۱- **کنفرانس وزیران:** این نهاد که از نمایندگان کلیه دولت‌های عضو تشکیل می شود، عالی ترین رکن سازمان به شمار می آید. کنفرانس مزبور مدیرکل سازمان و حدود وظایف و اختیارات وی را تعیین می نماید.

۲- **شورای عمومی:** شورای عمومی که از نمایندگان کلیه دولت‌های عضو تشکیل شده، هدایت کلی و نظارت بر نحوه فعالیت‌های شوراهای «تجارت کالا»، «تجارت خدمات»، «جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت معنوی» را بر عهده دارد. همچنین شورای مزبور مسئولیت‌های «رکن اختلاف» و «رکن بررسی خط مشی تجاری» را بر عهده دار بوده و جهت ایفای مسئولیت‌های خود در این خصوص مبادرت به تشکیل جلساتی می کند. شورای عمومی مسئول ارتباط و همکاری سازمان تجارت جهانی با سایر سازمان‌های بین‌الدولی بوده، تصویب مقررات مالی و بودجه سالانه سازمان را برعهده دارد و حق عضویت هریک از اعضا را نیز تعیین می کند.

۳- **رکن حل اختلاف:** به منظور مشورت‌های لازم و حل اختلاف میان دولت‌های عضو، رکن مزبور هیات‌های رسیدگی خاص و مراجع تجدید نظر مربوطه را تشکیل خواهد داد. تصمیمات رکن حل اختلاف برای کلیه دولت‌های عضو لازم الرعایه است.

۴- **رکن بررسی خط مشی تجاری:** عمده ترین وظایف این رکن عبارت است از: بررسی خط مشی‌ها و رویه تجاری همه اعضا از لحاظ تأثیر آنها بر نظام چند جانبه تجاری و ارزیابی عملکرد مکانیسم بررسی خط مشی تجاری.

۵- **شورای تخصصی:** سازمان تجارت جهانی دارای شوراهای تخصصی متعددی است که از آن جمله می توان به «شورای تجارت کالا»، «شورای تجارت خدمات»، «شورای جنبه‌های مرتبط با تجارت حقوق مالکیت معنوی» اشاره کرد.

۶- **کمیته‌های تخصصی:** کنفرانس وزیران در جهت اجرای وظایف خود کمیته‌های تخصصی مختلفی را ایجاد می نماید. از جمله مهم ترین کمیته‌ها می توان «کمیته تجارت و توسعه»، «کمیته محدودترین تراز پرداختها»، «کمیته بودجه، مالی و تشکیلاتی» را نام برد.

۷- **دبیرخانه:** مدیرکل، ریاست دبیرخانه را به عهده دارد و از طرف کنفرانس وزیران نیز منصوب می شود.

۱- مدیرکل فعلی سازمان تجارت جهانی از سال ۲۰۲۱ خانم اکنجو-ایوه‌آلا از نیجریه است. مدیرکل های قبلی عبارت است از: روبرتو آزودو از برزیل، پاسکال لامی از فرانسه، سوپاچائی پانیچپاکدی از تایلند، مایک مور از زلاند نو، رناتو روجیئرو از ایتالیا، و آخرین آنها از سال ۱۹۹۵، پیتر ساترلند از جزیره ایرلند بود.

ایران و سازمان تجارت جهانی: ایران تقاضای عضویت در سازمان را در سال ۱۳۷۵ مطرح نمود. اما برای عضویت در سازمان، رضایت و رای همه اعضای سازمان تجارت جهانی ضرورت دارد؛ لذا آمریکا به دلایل سیاسی ۲۲ بار با عضویت ایران مخالفت نموده است. با رفع مخالفت ایران، بالاخره در سال ۱۳۸۵ به عنوان **عضو ناظر** سازمان تجارت جهانی پذیرفته شده است. (در آن مقطع زمانی ۱۴۸ کشور عضو سازمان تجارت جهانی بوده‌اند. ضمناً آخرین کشوری که عضو سازمان تجارت جهانی شد؛ **دولت لیبیا و افغان‌ستان** بود که اکنون وضعیت افغانستان به دلیل در دستن گرفتن قدرت توسط طالبان تعلیق شده است.)

نکته: اکنون دولت ایران در سازمان تجارت جهانی به عنوان **عضو ناظر محسوب می‌شود.**

موافقت‌نامه‌هایی که سازمان تجارت جهانی در تصویب آنها شریک بوده است

موافقت‌نامه‌هایی که سازمان تجارت جهانی در تصویب آنها شریک بوده است (شراکت داشته):

از جمله معاهدات و موافقت‌نامه‌های سازمان تجارت جهانی، می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد:

گات: موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت که مهمترین موافقت‌نامه در زمینه تعرفه و تجارت است.

گتس یا گتس: مخفف موافقت‌نامه تجارت خدمات است.

تريمز: به معنای معاهده در خصوص سرمایه‌گذاری

تريپس: به موافقت‌نامه‌ای که در **دور اوروگوئه** تصویب شده و در خصوص جنبه‌های تجاری مالکیت فکری بوده، گفته می‌شود. (در جهت رعایت حداقل استانداردهای حمایتی حقوق مالکیت فکری در سطح جهان است.)

تی بی تی: موافقت‌نامه رفع موانع فنی در تجارت که قدیم و جدید دارد. موافقت‌نامه تی بی تی قدیمی که به **قانون استاندارد** معروف است و در سال ۱۹۸۰ لازم الاجرا شد. موافقت‌نامه تی بی تی جدید که توسط سازمان تجارت جهانی در سال ۱۹۹۵ لازم الاجرا شد و حاوی تعهدات دقیق تری است.

موافقت‌نامه اقدامات بهداشتی و بهداشت گیاهی: در ۱۴ ماده و ۳ ضمیمه در ۱۵ آوریل ۱۹۹۴ در مراکش همراه با سایر موافقت‌نامه‌های اصلی سازمان تجارت جهانی امضا شد. این موافقت‌نامه در موارد ضروری برای اعضا، **حق اتخاذ معیارها** و استانداردهایی برای حفاظت از بهداشت و زندگی انسانها، حیوانات و گیاهان، به رسمیت شناخته است؛ اما تعیین این معیارها، استانداردها و موارد ضرورت تعیین آنها، به **اعضا** سپرده شده است.

میگا: موافقت‌نامه با موضوع ایجاد آژانس ارتقاء حمایت و تضمین سرمایه و تضمین سرمایه‌گذاری چندجانبه است.

ایکسید: کنوانسیون حل و فصل اختلافات میان دولت‌ها و اتباع سایر دولت‌ها (موسوم به کنوانسیون ایکسید)

اهداف سازمان تجارت جهانی

بطور کلی موافقت‌نامه عمومی تعرفه و تجارت (گات) اهداف زیر را دنبال می‌کند:

- ۱- دستیابی به یک نظام تجاری بین‌المللی آزاد بدون تبعیض
- ۲- ارتقاء سطح زندگی مردم در کشورهای عضو
- ۳- فراهم ساختن امکانات نیل به اشتغال کامل در اثر گسترش تجارت جهانی
- ۴- افزایش در آمد واقعی و سطح تقاضای مؤثر
- ۵- بهره‌برداری کامل و کارا از منابع جهانی
- ۶- گسترش تولید و تجارت بین‌المللی کالا.
- ۷- رفع موانع و مشکلات موجود در زمینه گسترش تجارت جهانی

سوال دکتری سال ۱۴۰۱: در سازمان تجارت جهانی مهم‌ترین هدف موافقت‌نامه کشاورزی کدام است؟

- (۱) حذف محدودیت‌های کمی
 - (۲) کاهش تدریجی یارانه‌های کشاورزی
 - (۳) حمایت از کشاورزی سنتی کشورهای در حال توسعه
 - (۴) کنترل دستکاری ژنتیک در محصولات کشاورزی
- گزینه ۲ صحیح است.

سوال دکتری سال ۹۹: کدام موارد از معاهدات سازمان تجارت جهانی است؟

- (۱) گتس - تریمز - تریپس
 - (۲) گتس - تریپس - وایپو
 - (۳) تریمز - میگا - آنسیترا
 - (۴) گات - تریمز - میگا
- گزینه ۱ صحیح است. از جمله معاهدات سازمان تجارت جهانی، تریمز، تریپس و گتس می‌باشد.

۰۰۰۰۰۰

منابع:

مهمترین رفرنس‌هایی که برای بخش مسئولیت بین‌المللی استفاده شده است:

- کتاب حقوق بین الملل اقتصادی دکتر سید قاسم زمانی
- کتاب حقوق بین الملل اقتصادی نوشته زایدل هومن فلدنر آیگناتس ترجمه دکتر سید قاسم زمانی
- کتاب اصول حقوق بین الملل سرمایه گذاری ترجمه دکتر سید قاسم زمانی و دکتر به آذین حبیبی
- کتاب اصول حقوق بین الملل اقتصادی ترجمه دکتر محمدرضا ضیائی بیگدلی و دکتر صادق ضیائی بیگدلی
- کتاب حقوق بین الملل اقتصادی ترجمه دکتر محمد حبیبی مجنده
- کتاب مباحثی تحقیقی در حقوق بین الملل اقتصادی دکتر محمد شمسایی
- کتاب حقوق سرمایه گذاری بین المللی دکتر مجید غمامی و فهیمه یادگاری
- کتاب حقوق سرمایه گذاری خارجی در رویه داوری بین المللی
- دوره حقوق تجارت بین الملل دکتر مهاب داراب پور
- دوره حقوق تجارت بین الملل دکتر بهروز اخلاقی
- کتاب حقوق سرمایه گذاری خارجی دکتر علی حاتمی
- کتاب حقوق بین الملل اقتصادی دکتر نازآفرین ناظمی
- کتاب سازمان تجارت جهانی و الحاق ایران دکتر بیژن بیدآباد
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر سید قاسم زمانی
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر ضیائی بیگدلی
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر الهویی نظری
- کتاب حقوق بین الملل گک دین ترجمه دکتر محمد حسن حبیبی
- کتاب حقوق بین الملل عمومی، دکتر هوشنگ مقتدر
- صد نکته در خصوص سازمان تجارت جهانی موسسه مطالعات و پژوهش های حقوقی
- مقاله «موانع فنی تجارت خارجی در ایران در پرتو حقوق سازمان تجارت جهانی»، نوشته صادق ضیائی بیگدلی و احسان صلحی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، دوره بیست و یکم، شماره ۶۶، بهار ۱۳۹۹.
- مقاله «شرکت های فراملی به عنوان تابعان راهبر در حقوق بین الملل اقتصادی»، ترجمه محمد شمسایی، مجله حقوقی بین المللی، زمستان ۱۳۹۱.
- مقاله «درآمدی بر حقوق حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذاری بین‌المللی بر مبنای کنوانسیون داوری ایکسید» محمدرضا مجتهدی، مجله مطالعات حقوقی معاصر، دوره ۲، شماره ۳، پاییز و زمستان ۱۳۹۰.
- مقاله «حل و فصل دعاوی سرمایه گذاری از طریق داوری ایکسید و ضرورت الحاق ایران»، نوشته محمود جلالی، مجله تخصصی الهیات و حقوق، ۱۳۸۲.
- مقاله «اصول و رویه تفسیر معاهدات سرمایه گذاری بین المللی توسط محاکم داوری و ترجیح حقوق بین الملل بر حقوق داخلی»، نوشته دکتر سید قاسم زمانی و ابوالفضل شیرعلیزاده، مجله حقوقی دادگستری، سال هشتماد و سوم، شماره یکصد و پنجم، بهار ۱۳۹۸.
- مقاله «نقش شرط فراگیر در حل و فصل اختلافات سرمایه‌گذار خارجی و دولت میزبان در پرتو رویه داوری ایکسید»، نوشته توکل حبیب زاده و عقیفه غلامی، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۵۹، پاییز-زمستان ۱۳۹۷.
- مقاله «بررسی تعارض میان رویه های حل اختلاف در سازمان جهانی تجارت و موافقتنامه های تجاری منطقه ای»، نوشته سید قاسم زمانی و هدی شکیب منشی، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۷۰، بهار ۱۳۹۳.
- مقاله «مسئولیت پذیری بانک جهانی و صندوق بین المللی پول در حقوق بشر»، نوشته سید قاسم زمانی و پیمان بلوری، مجله حقوقی بین المللی، شماره ۵۲، بهار-تابستان ۱۳۹۴.
- مقاله «قواعد حاکم بر حل و فصل اختلافات از طریق داوری الکترونیک در قلمرو بین الملل»، نوشته عبدالحسین شیروی و محمدرضا مالکی، مجله تعالی حقوق، پاییز ۱۳۹۸.
- مقاله «قیمت گذاری دوگانه انرژی در سازمان تجارت جهانی با تأکید بر اصل حاکمیت دائمی دولت ها بر منابع طبیعی»، نوشته عبدالحسین شیروی و مهسا فرحان جم، مطالعات حقوق انرژی، دوره ۴، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۷.
- مقاله «بررسی شرط مذاکره در حل و فصل اختلافات ت جاری با توجه به رویه قضایی بین المللی»، نوشته عبدالحسین شیروی و محمدجواد کاظمی/ف مجله حقوقی دادگستری، سال هشتماد و دوم، زمستان ۱۳۹۷.
- مقاله «آثار حقوقی الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی بر مقررات ناظر به یارانه های کشاورزی» نوشته عبدالحسین شیروی و مهدی نظرزاد/ف مجله اقتصاد و تجارت نوین، شماره ۱۹ و ۲۰، زمستان ۱۳۸۸ و بهار ۱۳۸۹.

حقوق بین الملل محیط زیست

تعاریف، مبانی حقوق بین الملل محیط زیست

تعریف محیط زیست:

واژه محیط زیست از کلمه باستانی فرانسوی "environner" به معنی احاطه کردن، گرفته شده است. اصطلاح محیط زیست خود از دو کلمه محیط و زیست ترکیب یافته است. این دو واژه در فرهنگ های لغت مختلف داخلی و خارجی مورد توجه قرار گرفته است. محیط زیست مجموعه ای از عوامل طبیعی، انسانی و عناصری که به طور متقابلی با یکدیگر مرتبط بوده و بر تعادل زیستی و کیفیت حیات، سلامتی بشر، میراث فرهنگی و تاریخی و چشم انداز اثر می گذارد.

تعریف حقوق محیط زیست:

در قوانین و مقررات کشور ما اعم از قانون اساسی، قوانین عادی و دیگر مقررات، تعریفی از محیط زیست ارائه نشده است. بنابراین در این زمینه نمی توانیم به دیدگاه قانونی استناد کنیم و معاهدات و کنوانسیون های بین المللی نیز تعریف خاصی از محیط زیست مطرح نکرده اند. اما بر اساس کتابهای دکتر حسن مرادی و دکت محمدحسن حبیبی، حقوق محیط زیست از قواعدی بحث می کند که حاکم بر روابط انسان و عوامل محیط زیست می باشد یا به عبارت دیگر حقوق محیط زیست مجموعه قواعدی است که تنظیم کننده روابط انسان و محیط زیست (مسائل محیط زیستی) است.

حقوق بین الملل محیط زیست:

منظور از این حقوق بین الملل محیط زیست، مجموعه قواعد حقوقی بین المللی است که هدف آن حفاظت از محیط زیست است.

مبانی شکل گیری حقوق بین الملل محیط زیست:

آبشخور تاریخی و ریشه واقعی شکل گیری حقوق بین الملل محیط زیست، باید در اواخر دهه ۱۹۶۰ و به صورت مشخص تر، سال ۱۹۶۸ جست و جو کرد که با دخالت سازمان های بین المللی فصل جدیدی در رابطه با حفاظت از محیط زیست آغاز گردید. در این سال **سازمان ملل متحد** و دو سازمان منطقه ای یعنی **شورای اروپا** و **سازمان وحدت آفریقا** اسناد مهمی را به تصویب رساندند.

اولین مصوبات توسط سازمان های بین المللی:

- **مجمع عمومی:** در تاریخ ۳ دسامبر ۱۹۶۸ به موجب «قطعنامه شماره ۲۳۹۸ (XXII)» پیشنهاد دعوت به تشکیل یک کنفرانس جهانی درباره «محیط زیست انسانی» را تصویب کرد که حدود ۴ سال بعد، از ۵ تا ۱۶ ژوئن ۱۹۷۲، کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست در شهر استکهلم، پایتخت این کشور تشکیل شد. در کنفرانس استکهلم، چند سند مهم به تصویب رسید که از جمله می توان به «اعلامیه کنفرانس ملل متحد در مورد محیط زیست» اشاره کرد. همچنین در این کنفرانس، یک دستورالعمل نیز با عنوان «**برنامه عمل**» مشتمل بر ۱۰۹ توصیه در خصوص تهمیدات لازم برای مقابله با مشکلات زیست محیطی تصویب شد.

نکته: کنفرانس استکهلم، بزرگترین کنفرانس بین المللی در مورد محیط زیست تا سال ۱۹۷۲ بوده است. در این کنفرانس «**منع آلودگی فرامرزی**» مورد تاکید قرار گرفته است.

نکته: «**برنامه عمل**» دربردارنده ۶ مسئله کلی بود: اسکان انسانها، اداره منابع طبیعی، آلودگی، جنبه های اجتماعی و آموزشی محیط زیست، رابطه توسعه و محیط زیست و سازمان های بین المللی محیط زیست.

- **شورای اروپا:** «اعلامیه مبارزه با آلودگی هوا» و «**منشور اروپایی آب**»^۲ مصوب شورای اروپا **اولین متون مصوب**

یک سازمان بین المللی در خصوص حفاظت از محیط زیست هستند که هر دو در سال ۱۹۶۸ تصویب شده اند.

- **سازمان وحدت آفریقا:** در ۱۵ سپتامبر ۱۹۶۸ کنوانسیون آفریقایی حفاظت از طبیعت و منابع طبیعی تصویب و

جانشین «کنوانسیون ۱۹۳۳ لندن» شد.

۱ - آلودگیهای فرامرزی یا مرزگذر، آن نوع آلودگی است که منشأ مادی (فیزیکی) آن تماماً یا بعضاً در یک کشور قرار دارد اما آثار سوئی در قلمرو کشور دیگر در فاصلهای خاص می گذارد.

۲ - اصل ۱۲ «منشور اروپایی آب» که یکی از اولین اسناد مربوط به حفاظت از محیط زیست است، اعلام می دارد: آب مرز ندارد، آب منبعی مشترک است که همکاری بین المللی را ضروری می دارد.

اصول حاکم بر محیط زیست

اصول اساسی حاکم بر محیط زیست شامل موارد ذیل است:

- ✓ اصل احتیاط
- ✓ اصل پیشگیری
- ✓ اصل پرداخت توسط آلوده ساز

بند اول: اصل احتیاط

اصل احتیاط یک مدل پیش دستانه است و همانند اصل پیشگیری در جستجوی آن است که آسیبی به محیط زیست نرسد.^۱ بر اساس اصل احتیاط، دولت‌ها تنها زمانی می‌توانند به عملی اقدام نمایند که عمل آنها علت تامه ورود خسارت غیرقابل جبران به محیط زیست طبیعی (مانند آلودگی) تلقی نگردد. هدف اصلی اصل احتیاط زیست محیطی، حفاظت از محیط زیست و پیشگیری از تخریب و آلودگی آن است. اتخاذ تدابیر احتیاطی در کوتاهترین زمان علیرغم عدم قطعیت و یقین علمی، قلب اصل احتیاط را تشکیل می‌دهد

هر چند برای اصل احتیاط صورت‌بندی واحد مورد توافق یا اصلی که در تمامی متون به کار رفته باشد، وجود ندارد و **احتیاط هنوز نتوانسته جایگاه پذیرفته شده عمومی به عنوان یک اصل حقوقی یا به عنوان حقوق بین الملل عرفی به دست آورد؛** اما یک مفهوم اساسی از احتیاط وجود دارد که در پویایی بسیاری از رژیم‌های حفاظتی مدرن زیست محیطی نقش مهمی بازی می‌کند. این مفهوم که، مقررات‌گذاران زیست محیطی اغلب ناگزیرند: در حد فاصل دانش و یا در غیاب قطعیت علمی کامل اقدام کنند.

. پس به طور خلاصه می‌توان گفت که تدابیر پیشگیرانه در راستای اعمال اصل احتیاط واجد دو خصیصه است:

◆ **الف) تدابیر پیشگیرانه سنتی:** برای پرهیز و جلوگیری از خساراتی که از قبل نسبت به عواقب و آثار آن آگاهی کامل وجود دارد؛ همانند ریختن مواد سمی در آب و یا به کارگیری محصولات مشتعل و انفجاری در جنگل که موجب آتش سوزی جنگل‌ها می‌گردد.

◆ **ب) تدابیر احتیاطی:** برای پرهیز از آثار زیانبار احتمالی که نسبت به آثار و عواقب آن یقین و قطعیت علمی وجود ندارد؛ همانند: آثار و تبعات ناشی از استفاده از حشره‌کشها و همچنین استفاده از محصولات ژنتیکی نو ترکیب یا دست‌کاری شده.

نکته مهم: اعلام اصل احتیاط را می‌توان از جمله ملاحظات و یکی از مهمترین ابتکارات اعلامیه ریو تلقی کرد. اصل ۱۵ اعلامیه ریو می‌گوید: "به منظور حفظ محیط زیست کشورها باید ضوابط و معیارهای پیشگیرانه حمایتی را بر اساس توانایی‌های خود به طور مبسوط مورد استفاده قرار دهند. در جایی که امکان خطر جدی وجود دارد یا مسایل و مشکلات ناشناخته زیان‌هایی را به بار می‌آورد. باید نواقص به طور کامل و علمی مورد بررسی قرار گیرد و نباید به دلیل اینکه ضوابط مبارزه با آلودگی محیط زیست پرهزینه است از آن چشم‌پوشی کرد."

نکته: تنظیم اصل احتیاط در مقررات محیط زیستی، امر نسبتاً جدیدی است. اصل احتیاط، اولین بار در یک اعلامیه تصویبی به وسلیه کنفرانس بین‌المللی برای دریای شمال در سال ۱۹۸۷ مطرح شد.

اصل احتیاط بعد از کنفرانس فوق؛ در بیشتر اسناد تصویبی بین‌المللی در رابطه با حفاظت محیط زیست از سال ۱۹۹۰ به بعد اعمال شده است.

سوال شبیه ساز: کدام یک از اصول ذیل از جمله ابتکارات اعلامیه ریو است؟

- (۱) اصل پیشگیری (۲) اصل احتیاط (۳) اصل پرداخت توسط آلوده ساز (۴) اصل لزوم اطلاع رسانی
- گزینه ۲ صحیح است. اصل احتیاط را می‌توان از جمله ملاحظات و یکی از مهمترین ابتکارات اعلامیه ریو تلقی کرد.

اصل احتیاط به طور خلاصه با ایده‌های زیر پیوسته است:

- ▼ عدم قطعیت علمی نباید به عنوان دلیلی برای استنکاف از اقدام در مورد یک مساله زیست محیطی خاص مورد استفاده قرار گیرد.
- ▼ باید اقدام مثبتی در ارتباط با مساله زیست محیطی خاص صورت پذیرد.
- ▼ کسانی که به فعالیت احتمالاً خطرناک دست می‌زنند؛ باید بار اثبات فقدان آسیب زیست محیطی را بر عهده گیرند.
- ▼ یک دولت می‌تواند حتی بر اساس استانداردی پایین تر از قطعیت علمی کامل ورود آسیب زیست محیطی، واردات خود را محدود کند.

امروزه، دو واژه اصل و رویکرد، همزمان در کنار واژه احتیاط {اصل احتیاط / رویکرد احتیاط} استفاده می‌گردد (همانند ماده ۱۵ اعلامیه ریو) و به نظر می‌رسد که هر دو واژه آثار حقوقی یکسانی را بار می‌نمایند.

سوال مهم: حال، دلیل به کار بردن اصل و رویکرد در کنار واژه احتیاط چیست؟ عده‌ای بر این اعتقادند که احتیاط به عنوان یک اصل حقوقی متجلی گردیده است درحالی‌که عده‌ای آن را صرفاً رویکردی پیشگیرانه می‌دانند. رویکرد احتیاطی ماهیتی نرم‌تر از اصل دارد؛ به عبارت

۱ - اما وقتی که نتایج حاصل از آن حکایت از عدم توانایی اقدامات باشد و در زمانی که تنزل درجه زیستی در مقیاسی بزرگ مطرح شود؛ اصل مذکور به طور خاص و جدی مورد قبول قرار می‌گیرد و یا زمانی که انقراض نسل هر یک از گونه‌ها صحبت می‌شود به طور خاص و جدی انکارناپذیری این اصل قابل اجرا خواهد بود. بنابراین تصمیم گیران باید بر پایه اطلاعات حاصله از متخصصین مختلف محیط زیست مقررات حفاظت از محیط زیست را تنظیم کنند. و همین روش باید در همه موضوعات محیط زیست مورد توجه قرار گیرد و عموم مردم هم باید پشتیبان چنین تصمیماتی باشند.^۱

دیگر، چنانچه احتیاط یک اصل باشد، جزئی از منابع الزام آور حقوق بین الملل مندرج در ماده ۳۸ اساسنامه دیوان بین المللی دادگستری خواهد بود و در محاکم بین المللی قابلیت استناد خواهد داشت. در حالی که رویکرد احتیاطی غالباً غیر الزام آور است و با برجسته ساختن مخاطرات زیست محیطی راهکارهای احتیاطی را مطمح نظر قرار می دهد.

مثال اول: به دنبال استفاده فزاینده از هورمون در فرآورده های گوشتی و ممنوعیت واردات آنها به اتحادیه اروپا (گزارش سازمان تجارت جهانی در مورد استفاده از هورمون در مواد غذایی) **کشورهای آمریکا و کانادا به عنوان صادرکنندگان اصلی گوشت قرمز به اروپا، بر این باور بودند که:**

این یک رویکرد پیشگیرانه است و نه اصلی احتیاطی و بنابراین، در حال حاضر ماهیتی غیر الزام آور و نرم دارد. در عوض، **کشورهای اروپایی، معتقد هستند که:** اصل احتیاط قاعده ای عرفی و الزام آور است و کشورهای آمریکا و کانادا ملزم به عدم استفاده از مواد هورمونی در تولیدات پروتئینی خود هستند (در این قضیه، آمریکا منفعت اقتصادی را مقدم بر رویکرد احتیاطی اما اروپا برآوردهای علمی را مبنای اتخاذ اصول احتیاطی می دانستند). امروزه، هر دو واژه اصل و رویکرد، همزمان در کنار واژه احتیاط استفاده می گردد.

مثال دوم در خصوص اصل یا رویکرد بودن احتیاط: دیدگاه اعلامیه ریو و اعلامیه اداری دومین کنفرانس حفاظت از دریای شمال (اعلامیه لندن) به اصل احتیاط است که هر کدام از این دو اعلامیه، شرایط اعمال اصل احتیاط را بر شمرده اند. اعلامیه ریو، رویکرد پیشگیرانه را در فعالیتهایی که آسیب جدی و غیرقابل جبران به محیط زیست وارد می نمایند ضروری می داند؛ **بنابراین اعلامیه ریو: اصل را بر پیش بینی استوار نموده است؛** اما اعلامیه لندن، **رویکرد احتیاطی** را در فعالیتهایی که ممکن است باعث بروز آسیب و خسارت به محیط زیست گردند، ضروری می داند. اعلامیه لندن اصل احتیاط را چنین تعریف می نماید: به منظور حفاظت از دریای شمال در مقابل تأثیرات احتمالی و مخرب مواد خطرناک، رویکردی احتیاط آمیز ضرورت دارد و ممکن است لازم باشد این رویکرد کنترل ورود این گونه مواد باشد، حتی پیش از آنکه از نظر علمی ارتباط علی [بین آن ماده و آسیب دیدن دریا] ثابت شود.

نکته: در اصل احتیاط، بار اقامه دلیل به جای قربانی **بر عهده مدافع** طرح و فعالیت است.

اصل احتیاط در رویه قضایی بین المللی:

اصل احتیاط در دو مرجع دیوان بین المللی دادگستری و سازمان جهانی تجارت با اقبال همراه نبوده است. استناد طرفین به این اصل موجب تأیید و شناسایی آن توسط دیوان نشده که بررسی رویه قضایی **رویکرد سختگیرانه دیوان را نسبت به اصل احتیاط نشان می دهد. (مهم)** با توجه به ماهیت اختلافات تجاری، پذیرش این اصل در سازمان جهانی تجارت نیز با مشکلات زیادی روبرو است که بررسی قضایی مطروحه در ارگان حل و فصل این سازمان مؤید آن می باشد.

□ الف) آرای دیوان بین المللی دادگستری:

• قضیه آزمایش های هسته ای:

این قضیه در خصوص **دعوی نیوزلند و فرانسه** است. این قضیه دو بار در دیوان بین المللی دادگستری مطرح گردید:

❖ **اولین بار در سال 1974** در دادخواست تقدیمی، دولت زلاندنو (پایتخت نیوزلند که اساتیدی مانند دکتر قوام آبادی به جای نیوزلند و فرانسه؛ زلاند نو و فرانسه مورد اشاره قرار داده است) از دیوان، درخواست کرد که دیوان اعلام کند که «انجام آزمایشات هسته ای دولت فرانسه در منطقه آرام جنوبی موجب نقض حقوق دولت زلاندنو به موجب حقوق بین الملل خواهد بود.» در ژوئن ۱۹۷۴، دولت فرانسه **به صورت یکجانبه** اعلام کرد که آزمایشات هسته ای خود را در جو متوقف خواهد کرد. به دنبال این اعلامیه، دیوان با ۹ رأی موافق و ۶ رأی مخالف اعلام کرد که درخواست زلاندنو باید صرفاً برای آزمایشات در جو تفسیر گردد و نه سایر آزمایشات و بر این اساس تنها برای آزمایشات انجام شده در جو به نحوی که موجب ریخته شدن رادیواکتیویته در سرزمین زلاندنو شود؛ قابل اعمال است. دیوان در بند ۶۳ رأی خود متذکر شد که اگر مبنای رأی تحت تأثیر قرار گیرد، خواهان، قادر به درخواست بررسی اوضاع و احوال مطابق با مقررات اساسنامه دیوان خواهد بود.

سوال: اولین پرونده در دیوان بین المللی دادگستری که دیوان از اعلام نظر در خصوص اصل احتیاط خودداری کرد؛ کدام قضیه بود؟ اولین قضیه آزمایش های هسته ای در سال ۱۹۷۴

❖ **دومین بار در سال 1995** که مجدداً فرانسه اقدام به آزمایش هسته ای نمود. لذا در بار دوم این پرونده، نیوزلند در مورد لزوم رعایت اصل احتیاط توسط فرانسه به دیوان شکایت کرد. البته دیوان، به ادعای نیوزیلند در مورد لزوم رعایت اصل احتیاط توسط فرانسه اصلاً رسیدگی نکرد به دلیل اینکه وقت دیوان در خصوص موضوع تعیین صلاحیتش سپری شد. به هر حال، نیوزیلند از دیوان تقاضا داشت پیش از اینکه فرانسه به انجام فعالیتهای هسته ای بیشتری در جنوب اقیانوس آرام مبادرت ورزد، **ملزم به ارزیابی تأثیرات زیست محیطی** آزمایش های هسته ای بر منطقه می باشد و فرانسه باید ثابت نماید که فعالیتهای خسارتی به محیط زیست

وارد نمی‌کند. این ادعاها مورد پذیرش فرانسه قرار نگرفت و اعلام کرد هر چند که اصل احتیاط دارای ارزش الزام آور نیست، اما دولت فرانسه این اصل را رعایت کرده است. دیوان در این قضیه وارد ماهیت دعوا نشد و اعلام کرد که برای رسیدگی به این اختلاف فاقد صلاحیت است. در رأی مشورتی دیوان در مورد مشروعیت تهدید و یا استفاده از سلاح‌های هسته‌ای، قاضی ویرامانتری در نظری مخالف با رأی دیوان، اذعان داشت که استفاده از سلاح‌های هسته‌ای نقض برخی از اصول مرتبط با محیط زیست من جمله اصل احتیاط است، اما بیش از این به اصل مزبور پرداخته نشد. (توضیح اینکه علاوه بر دولت زلاندنو که از طرفداران پر و پا قرص اصل احتیاط بود، نظریه مخالف قاضی «ویرامانتری» درباره اصل احتیاط از اهمیت زیادی برخوردار است. این قاضی با تأکید بر اسناد مختلف بین المللی و اصول حقوق بین‌الملل محیط زیست تلاش کرد تا ضمن تلقی اصل احتیاط به عنوان یکی از اصول حقوق بین‌الملل نشان دهد که این اصل موجب تغییر بار اثبات دعوا می‌گردد.)

کدینگ: چگونه یادتان بماند که قضیه آزمایش‌های هسته‌ای ما بین دو کشور زلاند نو و فرانسه در دیوان طرح است؟ دو پیشنهاد داریم:

- **اول** اینکه حرف «ز» در آزمایش‌های هسته‌ای با حرف «ز» در نیوزلند یکی است بنابراین این حرف را مبنا بگیرید.
 - **دوم** اینکه «آزمایش‌های هسته‌ای» تعداد ۱۴ حرف دارد که دقیقاً برابر با تعداد ۱۴ حرف «نیوزلند و فرانسه» است.
- نکته:** قضیه آزمایش‌های هسته‌ای اولین پرونده‌ای بود که دیوان بین المللی دادگستری از اعلام نظر در خصوص اصل احتیاط خودداری کرد. البته نباید فراموش کرد که قضیه از سرگیری آزمایشات هسته‌ای فرانسه درست دو سال بعد از کنفرانس ریو مطرح گردید؛ یعنی زمانی که تازه اصل احتیاط به صورت مشخص در اعلامیه «ریو» مورد شناسایی قرار گرفت. آنچه که در این قضیه اهمیت دارد، موضوع وجود و عدم وجود اصل احتیاط و همچنین آثار ناشی از آن در مرحله دادرسی است؛ زیرا این امر تأثیر بسزایی در اثبات دعوا و تغییر احتمالی بار اثبات دعوا خواهد داشت

سوال دکتری سال ۱۴۰۱: دیوان بین المللی دادگستری در قضیه سلاح‌های هسته‌ای بر چه مبنایی منکر اهلیت سازمان بهداشت جهانی برای پرداختن به مسئله مشروعیت استفاده از سلاح هسته‌ای شد؟

(۱) اصل عدم صلاحیت	(۲) اصل تفسیر مضیق
(۳) اصل تخصصی بودن	(۴) اصل نظریه اختیارات ضمنی
- گزینه ۳ صحیح است.**

و
و
و
و
و

منابع

منابع اصلی مورد استفاده در این مبحث:

- کتاب حقوق بین الملل عمومی / دکتر سید قاسم زمانی (ترجمه)
- دوره دو جلدی حقوق محیط زیست بین الملل / دکتر حسن مرادی
- دوره دو جلدی حقوق محیط زیست / دکتر محمد حسن حبیبی (ترجمه)
- کتاب حق بر محیط زیست / مهدی فیروزی
- کتاب بنیادهای حقوق محیط زیست فرانسه / دکتر علی مشهدی
- کتاب حقوق محیط زیست / سازمان حفاظت از محیط زیست
- کتاب حقوق کیفری محیط زیست / دکتر ناصر قاسمی
- کتاب حقوق محیط زیست در ایران / انتشارات سمت
- کتاب تشریفات و آیین دادرسی حقوق بین الملل محیط زیست، ترجمه محمد حسن حبیبی
- مقاله «توسعه مسئولیت بین المللی دولتها در پرتو حقوق بین الملل محیط زیست» دکتر قاسم زمانی، مجله پژوهشهای حقوقی، شماره یک، ۱۳۸۱.
- مقاله «مسئولیت بین المللی دولتها ناشی از تخریب محیط زیست در مخاصمات مسلحانه بین المللی» نوشته دکتر سید باقر میرعباسی و دکتر محمدرضا ضیائی، مجله پژوهش های حقوق تطبیقی، دوره ۲۳، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸
- مقاله «جبران خسارات زیست محیطی بر اساس طرح ۲۰۰۶ کمیسیون حقوق بین الملل مبنی بر اصول تخصیص زیان در موارد آسیب فرامرزی ناشی از فعالیت های خطرناک» نوشته دکتر علی مشهدی و عطیه شاه حسینی، منبع: پژوهش حقوق عمومی سال نوزدهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۳۹۶.
- مقاله «اسلام و محیط زیست» نوشته مرحوم دکتر ابوالقاسم گرگی، مجله نور علم، شماره ۴، خرداد ۱۳۶۳.
- مقاله «بررسی اصول و مفاهیم حقوق بین الملل محیط زیست با نگاهی به توسعه پایدار»، نوشته فرهاد دبیری، سیدعباس پورهاشمی، فخرالضحی روستا، علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره یازدهم، شماره سه، پاییز ۱۳۸۸.
- مقاله «بررسی تحولات مسئولیت بین المللی ناشی از خسارات زیست محیطی با توجه به کنوانسیون بازل» نوشته دکتر لیلا رئیسی، مجله انسان و محیط زیست، دوره ۸، شماره ۲ (۱۳-پیاپی ۲۴)، تیر ۱۳۸۹.
- مقاله «بررسی تطبیقی اجرای اصل احتیاط زیست محیطی در پرتو آرا و تصمیمات مراجع بین المللی» نوشته دکتر محمدحسین رضانی قوام آبادی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۰، پاییز ۱۳۹۲.
- مقاله «بررسی محتوای اصل مشارکت اما متفاوت در حقوق بین الملل محیط زیست» نوشته محسن عبداللهی و همکاران است که در مجله «پژوهش حقوق عمومی» شماره بیست و نهم، در تابستان ۱۳۸۹.
- مقاله «اصل مسئولیت مشترک اما متفاوت در حقوق بین الملل محیط زیست» نوشته دکتر محسن عبداللهی، فصلنامه پژوهش حقوق، سال دوازدهم، شماره ۲۹، تابستان ۱۳۸۹.
- مقاله «پیشگیری از خسارات زیست محیطی در پرتو طرح ۱۰۰۲ کمیسیون حقوق بین الملل مبنی بر پیشگیری از آسیب فرامرزی ناشی از فعالیتهای خطرناک» نوشته دکتر علی مشهدی و عطیه شاه حسینی، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۶، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۵.
- مقاله «پیمان جهانی محیط زیست؛ از قوام نیافتگی منابع تا توسعه هنجارهای زیست محیطی ملل متحد»، نوشته دکتر علی مشهدی و وحید کوثری، فصلنامه تحقیقات حقوقی، شماره ۹۰، شهریور ۱۳۹۹.
- مقاله «تحلیل مدل نهادی اصل پنجاه قانون اساسی در پرتو حمایت سازمان های دولتی و غیردولتی حامی محیط زیست»، نوشته دکتر اعظم عدالتجو و دکتر سید بهزاد لسانی، دوره ۱۹، شماره ۳، شماره پیاپی ۷۴، مهر ۱۳۹۶.
- مقاله «تعهدات دولتها در پیشگیری و جبران خسارت ناشی از حوادث اتمی» نوشته دکتر مهراپ داراب پور و رویا زارع نعمتی، مجله حقوقی بین المللی، نشریه مرکز امور حقوقی بین المللی ریاست جمهوری، سال بیست و هشتم، شماره ۴۴، سال ۱۳۹۰.
- مقاله «جایگاه تعهدات زیست محیطی در حقوق بین الملل سرمایه گذاری» نوشته سید یاسر ضیائی، فصلنامه پژوهش حقوق عمومی، سال پانزدهم، شماره ۴۲، بهار ۱۳۹۳.
- مقاله «حفاظت از محیط زیست در حقوق اساسی جمهوری اسلامی ایران» نوشته دکتر محمدحسین رضانی قوام آبادی، فصلنامه دیدگاههای حقوق قضایی، شماره ۶۳، پاییز ۱۳۹۲.
- مقاله «حفاظت از محیط زیست و همبستگی بین المللی» نوشته دکتر اردشیر امیر ارجمند، مجله تحقیقات حقوقی، شماره ۱۵، تابستان ۱۳۷۴.
- مقاله «نسل سوم حقوق بشر و حق به محیط زیست سالم» نوشته دکتر یوسف مولایی، فصلنامه حقوق، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دوره ۳۷، شماره ۴، زمستان، ۱۳۸۶.
- مقاله جایگاه اصل احتیاط در حمایت از محیط زیست دریایی نوشته فرشته بنافی و علیرضا آرش پور، مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز، دوره نهم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۶.
- مقاله «راهکارهای حفاظت از محیط زیست در فعالیتهای اقتصادی در ایران» نوشته دکتر سیدبهزاد لسانی، دکتر علی مشهدی، دکتر احمد حبیب نژاد، دکتر محمد حبیبی مجنده، فصلنامه، مطالعات حقوق عمومی، دوره ۵۰، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹.
- مقاله «مسئولیت دولتها در قبال آلودگیهای زیست محیطی در پرتو سلسله مراتب هنجاری نظام حقوق بین الملل»، نوشته مهتری موقوفه آئی، ایرج رنجبر، فرید آزاد بخت، مجله حقوق پزشکی دوره پانزدهم، شماره پنجاه و ششم، ۱۴۰۰.
- مقاله «تأملی بر آثار حقوقی الحاق جمهوری اسلامی ایران به توافقنامه پاریس در خصوص تغییرات اقلیمی»، نوشته دکتر مهدی پیری، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۸، زمستان ۱۳۹۷.
- مقاله «تحلیل ماهیت تعهدات دولتها در توافقنامه پاریس ۲۰۱۵ درباره تغییرات اقلیمی»، نوشته سید عباس پورهاشمی، مجتبی سبحانی نیا، سید علی حسینی آزاد، فصلنامه علوم و تکنولوژی محیط زیست، دوره ۲۳، شماره ۱۱ - شماره پیاپی ۱۱۴، بهمن ۱۴۰۰.

بخش دوم: **حقوق سازمانهای بین المللی**

گوشزد: مبحث حقوق دیپلماتیک برای نمونه انتخاب شده است؛ لذا برای اطلاع از سیر مطالب این بخش به فهرست مختصر کتاب مراجعه نمایید.

حقوق دیپلماتیک

منابع اصلی مورد استفاده در این بخش:

- کتاب حقوق دیپلماتیک پرویز ذوالعین
- کتاب حقوق سازمانهای بین المللی دکتر ابراهیم بیگ زاده
- کتاب حقوق بین الملل کک دین ترجمه دکتر محمد حسن حبیبی
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر ضیائی بیگدلی
- کتاب حقوق بین الملل عمومی هوشنگ مقتدر
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر الهویی نظری
- کتاب حقوق بین الملل عمومی دکتر میرعباسی
- جزوه حقوق بین الملل دکتر ابراهیم موسی زاده
- کتاب حقوق سازمانهای بین المللی دکتر ابراهیم موسی زاده
- کتاب حقوق دیپلماتیک و کنسولی دکتر جواد صدر
- کتاب حقوق دیپلماتیک دکتر منصور وفائی

تعریف حقوق دیپلماتیک:

حقوق دیپلماتیک مجموعه قواعد و مقرراتی است که نظام روابط سیاسی خارجی بین کشورها را تنظیم می کند؛ یا آنطور که دکتر بیگدلی در کتابشان آورده اند؛ شاخه ای از حقوق بین الملل است که در بردارنده مقررات حاکم بر روابط دیپلماتیک و کنسولی است. دیپلماتیک از واژه دیپلماسی گرفته شده و دیپلماسی نیز روشی است که دولت جهت اعمال سیاست در خارج از کشور به کار می بندد. در حقوق دیپلماتیک دو اصطلاح بایستی یاد گرفته شود:

دولت آگردیتان: دولت فرستنده

دولت آگردیتور: دولت پذیرنده

همچنین پذیرفته شدن نمایندگان در حقوق دیپلماتیک: **آگردیته** گفته می شود؛ البته از نظر آزمونی فقط لازم است سفیر آگردیته را یاد بگیرید که در مباحث آتی شرح داده خواهد شد.

حال، اعزام و پذیرش نمایندگی دیپلماتیک چه گفته می شود:

- **حق نمایندگی فعال یا حق سفارت فعال:** اعزام نمایندگان دیپلماتیک به کشورهای خارجی
- **حق نمایندگی منفعل یا حق سفارت غیر فعال:** پذیرش نمایندگان دیپلماتیک نزد کشورهای خارجی

تاریخچه حقوق دیپلماتیک:

از نظر تاریخی روابط دیپلماتیک به دوران باستان بر می گردد. (الواحی گلی که در مصر کشف شده و متعلق به ۳۲۰۰ سال پیش بوده بیانگر وجود این روابط است.) به نظر کک دین (به نقل از کتاب ایشان با ترجمه دکتر محمد حسن حبیبی) حقوق روابط دیپلماتیک را باید یکی از قدیمی ترین و جاافتاده ترین شعبه های حقوق بین الملل دانست.

نکته: اولین مرحله اجرای حقوق دیپلماتیک، برقراری روابط دیپلماتیک است. بعد از این ارتباط دیپلماتیک است که ماموریت های دیپلماتیک مطرح می شود.

تا سال ۱۸۱۵، کلیه قواعد حقوقی قابل اجرا در روابط دیپلماتیک، **ریشه عرفی داشت.** (مهم) در این سال، پادشاهان اروپایی در کنگره وین تصمیم گرفتند تا حقوق مدون و نوشته جایگزین حقوق عرفی نمایند؛ اما آنان در ۱۹ مارس ۱۸۱۵ تنها موفق شدند که سندی در مورد سلسله مراتب ماموران دیپلماتیک (دیپلمات ها) معروف به «**مقررات وین**» تدوین کنند.

نکته: بنابراین اولین سند دیپلماتیک مربوط به سلسله مراتب ماموران دیپلماتیک معروف به «**مقررات وین**» است که در سال ۱۸۱۵ تدوین شد.

مقررات وین با پروتکل «**اکس لاشاپل**» مورخ ۲۱ نوامبر ۱۸۱۸ کامل گردید.

در ۲۰ فوریه ۱۹۲۸ کشورهای آمریکایی عضو اتحادیه پان آمریکن (عنوان سابق سازمان کشورهای آمریکایی) معاهده‌ای در مورد روابط دیپلماتیک در هاناوا (لاهاوان) تهیه و تصویب کردند؛ هر چند دامنه اجرای آن محدود بود.

نکته: کنوانسیون کشورهای آمریکا در هاوانا در سال ۱۹۲۸، کنوانسیون **کاملاً منطقه‌ای** بود.

پس از جنگ جهانی دوم، کمیسیون حقوق بین‌الملل (با دستور سازمان ملل بر اساس قطعنامه سازمان ملل در سال ۱۹۵۲) **مامور تدوین معاهده‌ای عام و جهانی در خصوص روابط دیپلماتیک** شد. با تکمیل متن آن در سال ۱۹۵۸، مجمع عمومی از اعضاء دعوت نمود که در بهار سال ۱۹۶۱ در کنفرانسی به همین منظور در وین (به یاد کنگره ۱۸۱۵ وین) شرکت نمایند.

سوال: ابتکار تصویب متنی عام در خصوص روابط دیپلماتیک با کدام کشور بود؟ هیات نمایندگی یوگسلاوی که این هیات با توجه نقض متواتر قواعد قابل اعمال در خصوص مزایای و مصونیت‌ها قطعنامه‌ای در مجمع عمومی سازمان ملل به تصویب رساند (قطعنامه ۶۸۵ مورخ ۵ دسامبر ۱۹۵۲) که به موجب آن از کمیسیون حقوق بین‌الملل خواسته شد؛ امر تدوین چنین معاهده‌ای را به دست گیرد.

نکته مهم: بنابراین در سال ۱۹۶۱ کنفرانس وین تشکیل شد و جالب اینکه **به اتفاق آراء! {۷۲ موافق، بدون خالف و یک رای ممتنع}** اعضاء، طرح پیشنهادی کمیسیون حقوق بین‌الملل را تصویب نمودند و از ۱۸ آوریل ۱۹۶۱، عهدنامه برای امضاء کشورهای شرکت کننده آماده شد. عهدنامه جدید وین (چرا که «مقررات وین» م صوب ۱۸۱۵ هم قابل اشاره است) **در واقع نظام عرفی موجود را به کلی در هم ریخت** و شکل تازه‌ای به روابط دیپلماتیک بخشید. بنابراین این کنوانسیون در حاضر تقریباً تمام کشورها را در بر می‌گیرد. (بعد از منشور سازمان ملل که بیشترین کشورها آن را پذیرفته‌اند)

عهدنامه وین مورخ ۱۹۶۱ مشتمل است بر:

یک مقدمه + متن ۵۳ ماده‌ای + و دارای ۲ پروکل ضمیمه می‌باشد:

- ◆ پروتکل اختیاری مربوط به حل اجباری اختلافات ناشی از عهدنامه اجرایی از تاریخ ۲۴ آوریل ۱۹۶۴
- ◆ پروتکل اختیاری مربوط به تحصیل تابعیت (با موضوع منع اعطای تابعیت کشور پذیرنده به ماموران دیپلماتیک)

شرایط برقراری روابط دیپلماتیک:

<p>۱ استثناء: سریر مقدس یا واتیکان، هر چند به معنای دقیق کلمه «کشور» محسوب نمی‌شود؛ اما حق از حق برقراری روابط دیپلماتیک برخوردار است.</p> <p>دکتر بیگدلی نظر پرفسور کک دین را در خصوص شمول روابط دیپلماتیک بر روابط سازمانهای بین‌المللی و کشورها و یا سازمانهای بین‌المللی با یکدیگر به هیچ وجه قبول ندارد.</p> <p>به نظر ایشان: عهدنامه وین مورخ ۱۹۷۵ در خصوص نمایندگی کشورها در روابط شان با سازمانهای بین‌المللی ناظر بر همین موضوع است.</p> <p>نکته: دولت‌های داخلی کشور فدرال مانند ایالات داخلی آمریکا حق برقراری روابط دیپلماتیک را ندارند و این حق بر اساس قانون اساسی به دولت مرکزی داده شده است.</p>	<p>شرط کشور بودن</p>	<p>اولین شرط برقراری روابط دیپلماتیک</p>
<p>شناسایی به خودی خود موجب برقراری روابط دیپلماتیک نمی‌گردد؛ به بیان دیگر برقراری روابط دیپلماتیک، شرط لازم است اما شرط کامل نیست.</p> <p>نکته: امروزه حقوق موضوعه عام متضمن هیچ گونه الزام حقوقی برای شناسایی نیست؛ همانطور هم به طریق اولی نمی‌توان کشوری را به پذیرش نمایندگان کشور دیگر مجبور نمود. این موضوع در رویه بین‌المللی نیز پذیرفته شده است. برای مثال دولت جمهوری فدرال آلمان تا زمان نخست وزیری ویلی برانت، از برقراری روابط دیپلماتیک با کشورهای که جمهوری دموکراتیک آلمان را مورد شناسایی قرار می‌دادند؛ خودداری می‌ورزید.</p> <p>نکته: به محض آنکه دولتی اقدام به شناسایی کرد؛ نمی‌تواند از شناسایی تعهدات و تکالیف آمرانه‌ای سرباز زند که این شناسایی را در بر دارد. مخصوصاً اینکه کنوانسیون‌های ۱۹۶۱ و ۱۹۶۳ در این خصوص تدوین گردیده‌اند. به این موضوع در قرار ۱۵ دسامبر ۱۹۷۹ قضیه کارکنان دیپلماتیک و کنسولی ایالات متحده و تهران اشاره شده است.</p>	<p>شرط شناسایی کشور و حکومت</p>	<p>دومین شرط برقراری روابط دیپلماتیک</p>
<p>سومین شرط، مهمترین شرط برقراری روابط دیپلماتیک میان کشورها است. این رضایت به گونه‌ای کمابیش رسمی بیان می‌شود؛ (مانند اعلامیه، عهدنامه مودت و...)</p> <p>سوال: آیا پس از برقراری روابط دیپلماتیک، تأسیس نمایندگی الزامی است؟</p> <p>هر چند توافق و تراضی متقابل کشورها شرط لازم برای برقراری روابط دیپلماتیک است؛ اما این شرط به هیچ وجه الزام به تأسیس نمایندگی دیپلماتیک دائمی را به دنبال ندارد. بلکه ایجاد نمایندگی دیپلماتیک دائمی در یک کشور خارجی، منوط به فراهم شدن مقدمات این کار از سوی کشور فرستنده است و چه بسا تأسیس چنین نهادی ممکن است؛</p>	<p>شرط رضایت متقابل کشورها</p>	<p>سومین شرط برقراری روابط دیپلماتیک</p>

سالها پس از برقراری روابط دیپلماتیک صورت گیرد و حتی در دو کشور، همزمان نباشد. نکته: اصل رضایت به دلیل اینکه متقابل است؛ لذا به تنهایی یک حق کامل نیست. نکته: رضایت متقابل در ماده ۲ عهدنامه ۱۹۶۱ با صراحت پذیرفته شده است. این رضایت به طریقی کم و بیش رسمی بیان می‌شود. (از طریق بیانیه همزمان، معاهده دوستی و ...)		
--	--	--

انواع ماموریت دیپلماتیک:

<p>ماموریت دیپلماتیک دائمی</p> <p>یعنی: ماموریت اشخاصی که نماینده رسمی کشور متبوع خود هستند و با عنوان «مامور دیپلماتیک» در یک کشور خارجی سکنی گزیده، وظایف معینی را به طور مستمر و دائمی (معمولاً به مدت ۴ سال) انجام می‌دهند.</p> <p>مجموع ماموران دیپلماتیک را «هیأت دیپلماتیک» می‌گویند. سرپرست هیأت دیپلماتیک را رئیس ماموریت و سایر اعضای هیأت را کارمندان ماموریت و کلیه آنها را اعم از رئیس و کارمندان «اعضای ماموریت» می‌نامند. نکته: مطابق کنوانسیون وین برای احتراز از ایجاد بار اضافی برای دولت پذیرنده و به دلایل سیاسی فقط تعداد یک هیأت نمایندگی از طرف دولت فرستنده در دولت پذیرنده باید وجود داشته باشد.</p>		
<p>کنوانسیون وین ۱۹۶۱، سلسله مراتب از هر قبیل را در میان روسای ماموریت حذف کرده است و فقط آنها را به سه طبقه تقسیم کرده است و تنها قواعدی شکلی برای آن، در خصوص تقدم در حضور و تشریفات، قائل است. به موجب مقررات ۱۸۱۵ وین و پروتکل ۱۸۱۸ «اکس لاشاپل» و عهدنامه ۱۹۶۱ روسای ماموریت به ترتیب عبارتند است:</p> <p>◆ الف) سفیران و نونس‌ها (سفیران پاپ) که نزد روسای کشورها ماموریت می‌یابند و دیگر روسای ماموریت که هم‌تراز و هم‌مقام آنان هستند.</p> <p>◆ ب) فرستادگان و وزیران مختار و انترنونس‌ها (نمایندگان درجه ۲ پاپ) که نزد روسای کشورها ماموریت و اعتبار دارند.</p> <p>◆ ج) کارداران (دائمی) که نزد وزیران امور خارجه ماموریت می‌یابند.</p> <p>نکته: میان روسای ماموریت از لحاظ طبقه، هیچ گونه تفاوتی، جز از نظر تقدم و تشریفات وجود ندارد. ضمناً کشورها درباره طبقه روسای ماموریت خود با یکدیگر توافق خواهند نمود. نکته: رئیس ماموریت را در تعبیر رایج رئیس پست هم می‌گویند.</p>		<p>رئیس ماموریت</p>

سفیران:

سفیر یا سفیر کبیر:

سفیر (به سفیر، سفیر کبیر هم گفته می‌شود). دارای بالاترین مقام دیپلماتیک است و ضمن آنکه مسئولیت اداره امور داخلی سفارت را بر عهده دارد؛ موظف به تماس دائمی با کشور فرستنده از یک سو و کشور پذیرنده از سوی دیگر است. سفیر ماموریت اصلی‌اش حمایت از حقوق شهروندان کشور خود در کشور محل ماموریت است.

طریق انتخاب سفیر:

با پیشنهاد وزیر امور خارجه + تصویب رئیس کشور یا عالی‌ترین مقام اجرایی کشور

و
و
و
و
و
و

خودسنجی

۱. محل اقامتگاه خصوصی کارمندان دیپلماتیک، شامل اقامتگاه خصوصی کدام یک از افراد ذیل می‌شوند؟

الف- رئیس آکرودیتنه ب- مامور دیپلماتیک ج- رئیس ماموریت د- همه موارد

پاسخ تشریحی: اقامتگاه خصوصی مامور دیپلماتیک مانند اماکن هیات دیپلماتیک از مصونیت و حمایت برخوردار است. محل ماموریت تنها متضمن محل اقامت خصوصی رئیس ماموریت است نه محل اقامت خصوصی مامور دیپلماتیک

نکته: به موجب کنوانسیون وین، مصونیت اصلی مطلق است و ورود به اماکن هیات دیپلماتیک در تمام شرایط ممنوع است مگر اینکه ورود با موافقت یا درخواست رئیس هیات باشد.

نکته: واقعه گروگان گیری سفارتخانه آمریکا در سال ۱۹۷۹ بیانگر قصور دولت پذیرنده در حمایت از یک سفارتخانه خارجی می‌باشد.

نکته: گرچه ورود به اماکن دیپلماتیک قانوناً ممنوع اعلام شده است لیکن ممکن است مواردی وجود داشته باشد که ورود را موجه سازد. مثلاً برخی دولت‌ها نگهداری سلاح در سفارت را به منزله تهدیدی علیه دولت میزبان قلمداد می‌کنند. مورد اخیر باعث شد که در سال ۱۹۷۳ نیروهای پاکستان وارد سفارتخانه عراق شوند. گزینه ج صحیح است.

۲. کدام یک از موارد ذیل در رابطه با کیسه دیپلماتیک صحیح است؟

الف- کیسه سیاسی باید دارای علامت خارجی مشهود باشد و الا امکان باز شدن و توقیف وجود دارد.

ب- مقامات صلاحیت دار دولت پذیرنده می‌توانند در حضور نماینده ذی صلاح دولت فرستنده کیسه را گشوده و اگر مورد پذیرش نماینده قرار نگیرد با ثبت موضوع کیسه را باز نمایند.

ج- در صورت مخالفت نماینده کشور پذیرنده با باز کردن کیسه دیپلماتیک، کیسه به مکان اولیه خود ارجاع می‌شوند.

د- کیسه دیپلماتیک از مصونیت برخوردار نمی‌باشد.

گزینه ج صحیح است.

و

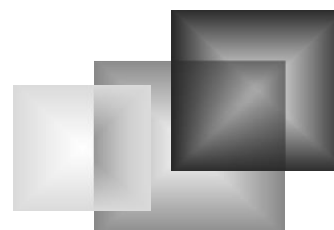
و

و

و

و

بخش سوم:
تحلیل مسائل روز
حقوق بین الملل و حقوق سازمانهای بین المللی

اینستکس

اینستکس ابزار حمایت از مبادلات تجاری با سرنام ساحات، یک ابزار ویژه مالی است که در ژانویه ۲۰۱۹ توسط کشورهای فرانسه، آلمان و بریتانیا برای تسهیل تجارت غیر دلاری با ایران ایجاد شد. مقر اینستکس در پاریس و ریاست آن بر عهده پر فیشر آلمانی، از مدیران پیشین کومرتس بانک است. در تاریخ هفتم تیرماه ۱۳۹۸ با اعلام سید عباس عراقچی سازوکار مالی اینستکس عملیاتی شد. به منظور اجرایی کردن این موضوع در روز پنجشنبه ۳۱ ژانویه ۲۰۱۹، شرکتی با سرمایه ۳ هزار یورو در پاریس تأسیس و به ثبت رسید. (بنابراین استنباط می‌شود که اینستکس بر اساس قوانین فرانسه ایجاد شده است) سازوکار این ابزار ویژه مالی به این شکل است که تهاتر بین صادرکنندگان و واردکنندگان یک کشور واحد اروپایی بدون ارتباط مستقیم مالی با ایران انجام می‌شود.

نکته: در ۳۱ مارس ۲۰۲۰ دولت آلمان اعلام کرد که نخستین تراکنش خود را از طریق اینستکس برای رساندن کمک‌های پزشکی به بیماران بیماری کروناویروس ۲۰۱۹ انجام داده است.

سوال دکتری سال ۱۴۰۰: سازوکار موسوم به «اینستکس» بر اساس کدام گزینه ایجاد شده است؟

(۱) قانون داخلی فرانسه

(۲) معاهده مؤسس اینستکس

(۳) برنامه جامع اقدام مشترک (برجام)

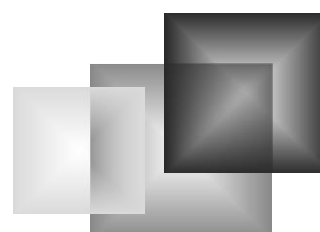
(۴) قطعنامه ۲۲۳۱ شورای امنیت سازمان ملل متحد

گزینه ۱ صحیح است. اینستکس مخفف عبارت Instrument in Support of Trade Exchanges به معنای «بازار پشتیبانی مبادلات تجاری» است. اینستکس در پاریس و در چارچوب قوانین فرانسه ثبت شده است. غیر از فرانسه، آلمان و انگلیس نیز سهامداران اصلی آن هستند اما دیگر کشورهای اروپایی و کشورهای جهان از جمله چین و روسیه نیز می‌توانند وارد آن شوند. سرمایه اولیه این شرکت ۳ هزار یورو است که از سوی وزارت اقتصاد فرانسه تأمین شده است. اینستکس بانک محسوب نمی‌شود و یک «شرکت تسویه مالی» است. به عبارت دیگر، این شرکت وظیفه تسویه حساب بین شرکت‌های ایرانی و اروپایی که در زمینه صادرات و واردات به یکی از دو مقصد را دارند به عهده خواهد داشت. اینستکس موسسه‌ای است که این اجازه را می‌دهد که بدون انجام مراودات مالی بین ایران و اتحادیه اروپا تجارت همچنان صورت گیرد. یک شرکت ایرانی کالایی به اروپا صادر می‌کند و در قبال آن اعتباری به دست می‌آورد که خود او یا یک واردکننده ایرانی می‌تواند از آن برای واردات کالا از اروپا به ایران استفاده کند؛ بدون اینکه پولی بین طرفین مبادله شود. در مقابل، همین سازوکار برای صادرکنندگان و واردکنندگان اروپایی نیز می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. طبق بیانیه مشترکی که از سوی وزرای خارجه ۳ کشور تأسیس کننده اینستکس صادر شده، این نهاد در مرحله نخست، روی مبادله مواد غذایی، محصولات کشاورزی، دارو و تجهیزات پزشکی متمرکز خواهد شد. آن‌ها همچنین اعلام کرده‌اند که کشورهای دیگر نیز می‌توانند در ادامه کار وارد اینستکس شوند.

و
و
و
و
و
و
و

بخش چهارم:

قضایای بین‌المللی

• قضیه کوزوو (حق تعیین سرنوشت ملتها)

رای مشورتی دیوان در خصوص هم‌خوانی اعلامیه‌های استقلال یک‌جانبه با حقوق بین‌الملل در ۲۲ جولای ۲۰۱۰، یکی از آرای مهم یک نهاد حقوقی بین‌المللی در خصوص رابطه اصل حق تعیین سرنوشت و اصل تمامیت ارضی است. در این‌جا دیوان با استناد تلویحی به اصل آزادی لوتوس، صدور اعلامیه‌ی «استقلال کوزوو» را قانونی ارزیابی کرد. هر چند دیوان با پیش کشیدن مسائل فنی در خصوص ماهیت سؤال مجمع عمومی، سعی کرد خود را از چالش‌های سیاسی دور کند؛ ولی تردیدی نیست که رای دیوان بصورت ضمنی دارای عناصر سیاسی است و به چالش‌های حقوقی بر رابطه‌ی بین حق تعیین سرنوشت و اصل تمامیت ارضی دامن زده است. تا فوریه‌ی ۲۰۱۲، تعداد ۸۸ کشور (۴۷ درصد ممالک جهان) استقلال «کوزوو» را به رسمیت شناختند، پس از تصویب قطعنامه ۱۲۴۴ شورای امنیت در سال ۱۹۹۹ و پایه‌گذاری حکومت سازمان ملل و اداره موقت آن بر کوزوو به منظور پایان دادن به بحران کوزوو ناشی از کشتار مردم آلبانی تبار کوزوو توسط دولت بلغراد و درگیری‌های فی مابین ارتش آزادی بخش کوزوو و نیروهای نظامی صرب و حمله نظامی ناتو، در ۱۷ فوریه ۲۰۰۸، ۱۰۹ نفر از نمایندگان مجلس کوزوو به همراه رئیس‌جمهور کوزوو اعلامیه‌ای مبنی بر اینکه کوزوو، خواهان یک دولت مستقل، به صورت جمهوری دموکراتیک، سکولار و چند قومی است که به دور از تبعیض نژادی و اصل برابری قانون اداره می‌شود را امضاء و صادر نمودند. جمهوری صربستان بلافاصله به این اعلامیه استقلال واکنش نشان داد و آن را عملی غیرقانونی و عدوانی اعلام نمود. چند روز پس از صدور اعلامیه برخی از کشورهای غربی و در رأس آنها آمریکا، نسبت به شناسایی کوزوو به عنوان یک دولت جدید اقدام نمودند. دیوان بین‌المللی دادگستری پس از دو سال انتظار جامعه جهانی در ۲۲ ژوئیه ۲۰۱۰ نظریه مشورتی خود را در پاسخ به سؤال مجمع عمومی سازمان ملل متحد در خصوص مطابقت اعلامیه یکجانبه استقلال نهادهای موقت خودمختار کوزوو با حقوق بین‌الملل، ارائه نمود. دیوان پس از بررسی نظرات و لوايح دولت‌ها، در نهایت با ۱۰ رای موافق به این نتیجه رسیده است که اعلامیه استقلال کوزوو با حقوق بین‌الملل مطابقت داشته و آن را نقض ننموده است. از دید دیوان قواعد حقوق بین‌الملل عمومی از قبیل اصل احترام به تمامیت ارضی دولت‌ها، حق تعیین سرنوشت ملتها و عرف بین‌المللی و همچنین حقوق بین‌الملل خاص (قطعنامه ۱۲۴۴ و تدابیر ناشی از آن) حاوی هیچ ممنوعیتی در رابطه با اعلامیه استقلال نمی‌باشد. نظریه مشورتی کوزوو با توجه به موقعیت کوزوو در حدود دو دهه قبل و همچنین ارتباط آن با مسائل مبنایی حقوق بین‌الملل نظیر جدایی، اصل احترام به تمامیت ارضی دولت‌ها و حاکمیت دولت‌ها از اهمیت بالایی نزد جامعه جهانی و حقوق دانان برخوردار بود و همگان انتظار داشتند. دیوان به عنوان رکن قضایی سازمان ملل متحد، نسبت به تدقیق مباحث جدایی طلبی و جدایی چاره ساز که در نظم حقوق بین‌الملل مسکوت می‌باشد، بپردازد و مرجع درخواست کننده سؤال (مجمع عمومی) را در انجام وظایفش یاری رساند اما به نظر می‌رسد دیوان چندان به رسالت خود توجهی ننموده و به این مهم دست نیافته است.

سوال دکتری سال ۹۹: کدام گزینه در خصوص نظر مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه کوزوو (۲۰۰۸) صحیح است؟

- ۱) دیوان اعلام کرد که صدور اعلامیه استقلال توسط یک گروه جمعیتی مانع مخالفت با آن اعلامیه توسط دولت مرکزی نیست.
 - ۲) دیوان اعلام کرد که حقوق بین‌الملل هیچ ممنوعیتی را بر صدور اعلامیه‌های استقلال ایجاد نکرده است.
 - ۳) دیوان اعلام کرد که حقوق بین‌الملل صدور اعلامیه‌های استقلال را محدود به موارد خاص کرده است.
 - ۴) دیوان اعلام کرد که حقوق بین‌الملل صدور اعلامیه‌های استقلال را ممنوع کرده است.
- گزینه ۲ صحیح است.

سوال دکتری سال ۱۴۰۱: در خصوص رابطه بین «حق ملت‌ها بر جدایی» و «حق مردم در تعیین سرنوشت» کدام گزینه درست است؟

- ۱) حق بر جدایی طلبی، مصداقی از حق تعیین سرنوشت است.
- ۲) حق بر جدایی طلبی از حق مردم در تعیین سرنوشت نشأت نمی‌گیرد و مفهومی جداگانه است.
- ۳) حق بر جدایی، مستقل از حق تعیین سرنوشت و واجد مشروعیت در حقوق بین‌الملل است.
- ۴) دیوان بین‌المللی دادگستری، در رای مشورتی راجع به اعلامیه استقلال کوزوو حق مردم بر جدایی را در تعارض با حق تعیین سرنوشت دانسته است.

گزینه ۲ صحیح است. حق بر جدایی طلبی از حق مردم در تعیین سرنوشت نشأت نمی‌گیرد و مفهومی جداگانه است.

و
و
و
و
و